DACIA

Anul I, Numărul 6

BUCUREŞTI, 15 AUGUST 1941 • APARE DE DOUA ORI PE LUNA • EXEMPLARUL: 12 LEI

SUB SEMNUL REINTREGIRII

Asupra Asiei în mers lumea germano-romană a ridicat armele. Popoarele vocaţiei şi creaţiei europene, popoarele acestei logodne în spirit, acestei profunde afinităţi naturale se opun cu ardoare puhoiului asiatic, revărsat ca şi altădată din stepele infinite ale Sciţiei.

Fumul care se ridică — imens holocaust — de pe câmpiile de luptă, relevă conflictul unor popoare mândre de tradiţiile lor, titulare ale unui patrimoniu fără seamăn, în lume, — popoarele individualismului apollonic, popoarele omului-valoare — cu hoarda deslănţuită, lumea concepţiilor asiatice cantitative.

Armele noastre împing departe limitele Rusiei barbare. Centrul de gravitate al Slavismului se mută undeva pe la Urali. Sentimentul misiunii sale în Europa se întunecă.

Comunismul ridicase acest sentiment la cea mai înaltă expresie. Comunismul, forma brută a Barbariei slave, propriu naţiunilor fără istorie şi colectivismului de hoardă, culminaţie a spiritului slav, momentul hegemoniei lui asupra lumii...

Agenţii disoluţiei sociale, zelatorii principiilor comuniste, s'au manifestat cu o energie fără seamăn, până la limitele lumii.

Cine a văzut în ei altceva decât armia Asiei în mers, energumenii ideilor panslave, slavo-mongolice, s'a înşelat amar.

Militând pentru o doctrină care nega naţiunea, ei găteau, fără să vrea, căile unei naţiuni-genune, care tindea să se lăţească, peste întreg Continentul.

«Desrădăcinatul» prin excelenţă, smuls din tradiţiile culturii populare, fără contact cu pământul, desintegrat din «patrie» — lucrătorul industrial, — forma tipul de selecţiune al umanităţii viitoare. Acest tip nu se putea realiza deplin decât la confinele Europei, în regiunile de limită cu Asia. Acolo înfloreşte o naţiune fără istorie — o umanitate pasivă, vegetativă, egală şi infinită ca şi stepele ei.

Tributari culturii europene, investmântaţi în aparenţa ei prestigioasă, Ruşii nu pot fi altceva decât sunt. Ca şi ei, toate popoarele Volgei — tot ceeace Asia a depus, ca monstruoase aluviuni în Europa, în cursul atâtor invazii — nu pot fi altceva decât sunt.

Vocaţia lor asiatică s'a declarat în cursul istoriei. Nostalgiile lor sunt pe pământul scitic. Slavo-mongolia, Europa de adopţiune, descălecată pe aceste meleaguri, e una din marile probleme ale Europei.

Pe vechiul pământ al Ţării, pe Moşia poporului românesc, s'au revărsat, prin excelenţă, — Slavo-mongolii din stepele Volgei, puhoaiele umane ale Asiei fără-de-număr.

Descălecaţi pe pământul marilor tradiţii europene — thraco-helleno-romane — aceşti barbari au deprins formele lui de cultură. Cântecul lor, portul şi datina lor, au caracterele proprii tradiţiei româneşti, sunt inspirate şi create din izvoarele de energie ale pământului nostru.

Prin noi Barbaria a fost convertită la cultură — la cea mai ilustră dintre culturile populare ale Continentului.

Popoarele Volgei, mânate de Huni, crudele turme de sclavi ai Hunilor, *Sclavi, Sclavones* — s'au aşezat printre noi, au mimat în chip barbar, elementele creaţiei noastre.

Intr'o bună zi au demonstrat că tot ce făuriseră, în virtutea geniului nostru, le aparţine.

Modelele, tiparele, izvoadele — pururi în mâinile noastre — le-au revendicat pentru ei.

Din argumente filologice, pe cari s'a întemeiat pletora de false ştiinţe ale secolului XIX, au putut deduce — sfidare a istoriei întregi! — caracterul original ugro-slav al culturii noastre populare.

In patria lor primitivă, pe meleagurile pe cari Europa în arme împinge acum Rusia, slavo-mongolii autohtoni, cunosc cu totul alte forme de cultură. Altul e cântecul, altul e portul, alta e datina lor.

Când în afirmaţiile lor atât de mari, energumenii slavismului integral, revendică pentru slavism atâtea forme de cultură românească, de ce nu li se pune în vedere acest contrast elementar?

Textele cari dăinuesc din depărtată vechime, vestigiile arheologice, statuile săpate în piatra romană, fluviul de imagini al columnei lui Traian, toate atestă originea arhaic-europeană a culturii populare din spaţiul istoric românesc.

O insulă într'un noian de ape slave. Atât suntem. Să ne amintim însă de scripturile noastre. «Ispitiţi scripturile» ne îndemna Miron Costin.

Ele atestă un popor imens: «populus valde magnus et spaciosus» întins omogen, din Carpaţii Nordici până pe piciurile Pindului.

In Dacia lui Aurelian, o ramură a poporului nostru a resistat invaziunii slave. Ea se întinde pe ţărmurile anticului Timacus — Timocul nostru românesc.

In regiunea Nişului, de amintire romană — al cărui fonetism românesc prin formele istorice *Naissus-Nissa* e indiscutabil — această ramură întâmpină cele mai înaintate aşezări de Români din ramura macedoneană.

Albanezii — popor autohton, semi-romanic — sunt numeroşi pe acele meleaguri. Protecţia legiunilor italiene ar putea deştepta sentimentul lor romanic. O punte s'ar întinde între spaţiul de hegemonie al Italiei şi poporul românesc. Prin intermediul Italiei, vatra de energie românească din Pind — Macedonia noastră — ar putea fi mântuită. S'ar rupe cercul slav. Naţiunile de invazie ar forma o insulă între Români şi popoarele europene autohtone. Miragiile Asiei s'ar stinge.

Să luăm aminte! Sălbateca resistenţă a lumii slave în spaţiile ei originare din stepă, să ne fie învăţătură.

Centrul de energie slavă din stepele Rusiei, imperiul asiatic dela Răsărit, cu mulţimile sale infinite, cu capacitatea sa de absorbţie infinită, constitue un pericol pe care nici o victorie militară nu-l poate radical desfiinţa.

Omogeneitatea Românilor, numărul lor, ardoarea lor de luptă, acestea vor decide viitorul. Pentru a le ridica la o mare putere, e necesar un spaţiu intens românesc, graniţe cu naţiuni-surori, cu naţiuni solidare, de vocaţie şi de faptă europeană. Sunt naţiunile romanice, sunt naţiunile germanice surori.

Solidaritatea lor în spirit e de veche tradiţie medievală. Arminius a învestmântat armura de cavaler al Crucii, de soldat al misiunii europene. Din codrii Hercyniei, tânăra lui energie purcede în lume.

Solidaritatea Europei, unitatea Europei, Pacea Romană, sunt scopurile luptei sale mari. Aceartă pace nu decurge din tractate, din coaliţii sau din amfictionii. Pacea, în sensul ei strict european — Pacea Romană — decurge din actul de eternă autoritate a Europei asupra Barbariei.

Focar de energie a spiritului, Europa are misiunea de a veghea, de a reprima, de a domni. Ceeace o ameninţă — imperiile exterioare, lumile galbene şi negre, Babelul contemporan, toate acestea fie ţinute departe. Adeversus hostem, aeterna auctoritas!

Cu acestea, Europa n'a resolvat pericolele Barbariei — barbarie în raport, fireşte, cu tradiţiile Europei, cu structura ei în spirit. Aceste pericole persistă în spiritul naţiunilor de infiltraţie, al popoarelor slavo-mongolice descălecate din Stepă. Asupra ţărilor germanice, presiunea lor a incetat de mult. Invazia oamenilor cu ochii mici, «mai cruzi de cât orice fiară» — «gens ferocissima et omni bellua crudelior» cum spune cronica germană — e un vestigiu al amintirii, un lucru al istoriei, departe.

Pentru noi, ea continuă să fie.

Pentru noi, e vie, la Apus, la Răsărit, la Miază-zi.

Sunt semne totuşi. Imperiul de naţiune germană şi-a întins hegemonia peste ţinutul vecin la Miază-Noapte. Reichul a incorporat Galiţia. O regiune de vocaţie asiatică, un întins domeniu al Slaviei, va fi supus autorităţii germane. La Miază-zi, ţări slave s'au inclinat Lictorului. Slovenia a fost incorporată Italiei, Croaţia liberă aşează în scaunul domnesc o dinastie italică. Muntenegrul invocă protecţiunea Italiei...

Procesul de incorporare a lumii slave în lumea idealului european se petrece, aşa dar, sub ochii noştri.

Europa se afirmă. Popoarele marei sale tradiţii vor fi chemate — cu ajutorul Domnului — să continue, într'o zi de pace romană, opera lor de cultură. E timpul să înălţăm fruntea, să restaurăm adevărul românesc, să afirmăm hegemonia noastră spirituală asupra tuturor popoarelor din spaţiul românesc străbun.

Idealului de construcţie a unei Românii integrale, până la marginile lumii româneşti, să-i închinăm toate puterile noastre.

Să lucrăm cât e ziuă!

Dan BOTTA

TRAIAN IMPARATUL

Detaliu dintr'un basso-relief roman. Museul Laterano, Roma

NU TE PUTEM UITA, NU TE PUTEM VINDE... / de N. I. HERESCU

Dragă eşti inimii noastre, Transilvanie...
Numele tău şi gândul şi ochii ni-i aprinde:
Nu te putem uita, nu te putem vinde,
Nu te putem face danie.

Oamenii stepei meargă aiurea să colinde
După înşelăciuni, după prădanie.
Ne eşti lipită de suflet, Transilvanie,
Nu te putem uita, nu te putem vinde.

Destinul tău şi pe-al nostru îl cuprinde,
Cu-aceiaşi isbăvire sau cu-aceiaşi pierzanie.
Incă o mie de ani, Transilvanie,
Nu te putem uita, nu te putem vinde.

Moartea de ne-ar fi împărtăşanie,
Iadul pe pământ de s'ar întinde,
Nu te putem uita, nu te putem vinde,
Trup din trupul nostru, Transilvanie.

©BCU Cluj

CIVILIZAȚIA ROMANA SATEASCA

de ERNEST BERNEA

Revoluția liberală din România a năzuit să întemeieze la noi o civilizație burgheză după modelul și sub influența civilizației apusene. S'a creiat un stat nou și desvoltat, noui așezări cu instituții financiare, industriale, artistice și școlare ce trebuiau să îndrumeze întreaga viață a neamului spre o stare de înflorire, de civilizație și progres.

Ca și în alte dăți ale istoriei noastre atunci când influențele veneau din Levant, alături de această lume cu tendințe de înaltă civilizație apuseană, găsim în viața de azi a neamului românesc o lume, o civilizație românească simplă, crescută firesc și organic, prinsă de pământul frământat al țării, cu cerul, cu oamenii și întâmplările ce le-a putut câștiga, birui și rodi în decursul vremurilor. E vorba de civilizația română sătească.

Satul a fost condus și administrat de Stat. Statul formă juridică a vieții de cetate, expresie a civilizației occidentale nu a putut să răspundă nevoilor vieții locale sătești. Chiar dacă în limita extremă a îndrumat rodnic viața orașelor, forma juridică a României moderne a ignorat satul. L-a ignorat nu în sensul că nu a voit să știe de prezența sa în unitatea de viață a neamului ci în sensul că l-a înțeles după nevoile orașelor și l-a tratat ca atare, adică în folosul lor.

Privit din acest punct, satul cu lumea sa a fost aspru judecat și supus celor mai „inteligente" prefaceri. Pentru omul civilizației burgheze, satul este primitiv, este barbar, este sub orice nivel uman. Judecat în această perspectivă satul reprezintă treapta de jos a vieții morale și sociale, satul este necivilizat.

Dacă însă părăsim acest punct de vedere și judecăm lucrurile din punctul de vedere cuvenit, rezultatele observațiilor noastre se schimbă în întregime. Pentru a-l înțelege, satul românesc trebuie judecat din centrul lumii sale, din punctul de vedere propriu valorilor sale nu prin mentalitatea burgheză materialistă. Cine îndreptățește calificarea unică de civilizat dată omului din orașe ? O valoare proprie, un ideal politic sau material ? Dar dacă satul are puncte de sprijin mai bogate pentru a fi socotit civilizat ? Și le are sigur.

Satul reprezintă civilizația românească. Și nu numai atât. Dacă privim comparativ aceste două civilizații putem afirma, fără a cădea în greșală, caracterul european, ca să nu spunem cosmopolit al celei dintâi și autenticitatea românească a celei de a doua. Aceasta pentrucă civilizația orașelor noastre este de dată recentă și, în raport cu datele aceleia după care a fost copiată, neîmplinită, *în curs de realizare*, iar civilizația satelor noastre este străveche, este originară, *plămădită odată cu neamul și deplin realizată.*

Am spus că civilizația română sătească a fost odată cu neamul. Prin aceasta am afirmat caracterul său străvechi și autohton.

S'a remarcat adeseori de către cercetătorii noștri, mai ales de către istorici, o mare asemănare între civilizațiile deosebitelor popoare din Sud-Est. Această constatare nu este lipsită de temeiu: unele forme de organizatie socială, produsele artistice populare între care mai ales cântecul, ne ridică în adevăr problema unei unități etnice mai mari care ar fi Sud-Estul; și chiar mai mult decât atât, hotarele acestei unități mergând până în Ucraina, Polonia și Ungaria.

De aci s'a tras concluzia unor mari influențe străine, mai ales slave, (rusești, sârbe și bulgare) asupra vieții poporului român și deci asupra civilizației noastre sătești.

Nu poate fi vorba de a nesocoti și înlătura prezența unor astfel de influențe deoarece convieţuirea în timp de veacuri sau cel puțin apropierea trecătoare între mai multe popoare lasă urme unele asupra altora, uneori atât de adânci încât au fost asimilate și au devenit însușiri proprii.

Ceeace pare să facă cu putință o apropiere între civilizațiile etnice din Sud-estul Europei este în primul rând *fondul autohton comun* pe întreg pământul acesta. Influențele din afară, mai vechi sau mai noui, sunt de o mai mică însemnătate.

Până la venirea Slavilor viața rurală pe aceste locuri nu a fost deloc întreruptă. Sinteza traco-romană era deja efectuată. Uneori satele nu au făcut de cât să continue sub formă romană o viață sătească tracă (Iorga). Tot ce a venit mai târziu, s'a topit cu urme sau fără urme, în această lume locală de o străveche origine.

Asemănările între civilizația română sătească și civilizațiile sătești ale celorlalte popoare din Sud-Est nu trebuesc deci căutate atât de mult în influențele pe care aceste popoare le-ar fi putut avea asupra noastră în decursul vremii de convieţuire ci mai mult în fondul originar comun al spațiului traco-romanic.

Plecând dela această constatare ne putem da seama că civilizația română sătească este deplina păstrătoare a unor vechi tradiții locale și că prin însușirile sale de căpetenie, prin realizarea sa deplină reprezintă un *centru de iradiere* în centrul și Sud-estul Europei, din Nistru până în Adriatica și din Carpații nordici până în Câmpia Tesaliei.

Civilizația română sătească are un *gen propriu* pornit dintr'un fond străvechi pierdut în negura veacurilor și pe care încă îl poate arăta strălucit mitologia precreștină aflătoare azi în satele noastre de pe o parte și alta a Carpaților și are o *perfecțiune*, o experiență vie de continuă îmbogățire către forme pure așa cum ne-o arată mai ales arta noastră populară.

In acest fel civilizația română sătească așa cum o vedem azi, ne poartă în adâncimi de milenii și prin observație directă ne desleagă probleme de istorie.

Satul românesc are un conținut de viață străveche. Un trecut îndepărtat ne este pe această cale prezentat nu în resturi moarte ci printr'un document viu; viața multora din așezările noastre de munte ne prezintă nealterat nucleu dintr'o lume de mult trecută.

Satul românesc este cel mai expresiv și mai bogat document al istoriei neamului. Aceasta pentrucă uneori — cum este în cazul poporului nostru de țărani — adevărata istorie începe acolo unde sfârșesc documentele scrise.

Pe această cale mersul în trecut este mai real, mai adânc și rodnic.

Am vorbit până aci despre caracterul străvechi al civilizației noastre sătești. Să vedem acum pe scurt în ce sens această civilizație este deplin realizată și dece are un caracter unic.

Civilizația română sătească este o altă natură, o altă lume. De aceea nu poate fi judecată ca treaptă inferioară a civilizației noastre orășenești. Satul are o existență proprie și este o așezare umană definită. Așa cum încă îl avem azi sub ochi el reprezintă o comunitate de viață și un sistem de valori românești autentice, o comunitate de viață naturală organică și etnică, determinantă pentru viața noastră națională.

Civilizația română sătească este o realitate *unică*. Din orice punct de vedere am privi-o ea prezintă o viață, un sens, un fel propriu de a fi. Civilizația sătească este unică în origina ei, în structura și în substanța ei.

Ceeace o face în primul rând să fie atât de interesantă este firescul ei, este origina sa locală. Pământul românesc, casă a poporului dintru început, a rodit această civilizație sătească. Unitatea geografică a pământului românesc, Dacia, a dat cealaltă unitate a formelor de viață și a tuturor valorilor.

Civilizația română sătească este o civilizație primitivă, în adevăr, fără dimensiunile și strălucirea celei orășenești a popoarelor din Apus. Condițiile istorice care au plămădit-o și purtat-o, starea începuturilor acestui popor nu au putut rodi în aceste dimensiuni și în acest sens; ne-am format și ne-am păstrat în sate; în așezări crescute firesc, netulburate de furtunile de sus. De aceea satul românesc are o structură atât de singulară și atât de organică; satul s'a împlinit într'o lume a sa, o lume închisă și nu a irupt vulcanic. Această stare a fost și un leac al conservării civilizației și neamului românesc însuși.

Civilizația română sătească nu are nimic monumental dar are în schimb o țesătură măestru alcătuită, are un firesc și o armonie deplină. Satul nu se poate măsura cu orașul în planul realizărilor temporale dar îl întrece desigur în acela al valorilor spirituale. Neputința neamului românesc de a se realiza pe plan politic și material l-a închis în sine (față de celelalte popoare) dar l'au deschis față de Dumnezeu. Durerea și sărăcia, povara vremurilor grele pe care neamul a purtat-o îndelung au adus la viață un tip uman de o mare înălțime spirituală, un om ales, un om simplu și adânc. Civilizația română sătească este întemeiată pe o anume viziune de viață, pe un anume stil etic, care se desprinde din omenia românească.. Țăranul român este creatorul acestei civilizații în care se îmbină permanent utilul cu frumosul, gravul cu subtilul.

Satul are o structură de echilibru și armonie, are o structură organică asemănătoare tuturor realităților și împlinirilor legate de condițiile naturii. Cu o aparență mai statică viața acestei așezări românești a pulsat mereu, a mustit și a rodit deplin. Fără rupturi, fără răsturnări, expresiile însăși ale acestei vieți, formele civilizației sătești s'au schimbat, s'au schimbat însă ca un fruct pornind din sâmbure și împlinindu-se. Așa se explică toate acele produse ultime de subtilitate și permanență ale artei, literaturei și filosofiei noastre populare.

Satul românesc este o așezare omenească definită, un organism perfect. Viața pe care o cuprinde, chipurile în care se înfățișează. închid în ele o substanță etnică locală, o substantă unică, aceea românească: Viața concretă produs al pământului și al istoriei, este aceea în care găsim substanța și calitatea românească.

Civilizația română sătească departe de a fi o treaptă inferioară a unei civilizații nerealizate, ea reprezintă dimpotrivă *un sumum de experiență și obiectivare* în forme ultime. Arta, filosofia populară, ordinea socială și economică stau mărturie acestei afirmații.

Arta noastră țărănească nu este ceva grosolan, expresie lipsită de gust și îndemânare ci o experiență mereu repetată cu realizări dintre cele mai reușite. Viața originară și armonioasă a țăranului, câmpul deschis al orizontului său a desvoltat un gust foarte fin, un simț deosebit al frumosului, o cunoaștere și judecare precisă a valorilor estetice. In fața valului de artă lipsită de frumusețe al orașelor noastre invadate de chipuri atât de străine felului românesc de a fi, arta țăranului român aduce o simțire de mare puritate și de precis meșteșug. In fața extremismului artistic de origină iudaică, curent care a dominat arta cetății, țăranul cu experiența lui de veacuri, deși anonim, dă viață unor opere de adevărată artă. Vădit lucru, țăranul român dovedește o mare superioritate în înțelegerea și tratarea frumosului.

Când țăranul face artă el exprimă o lume adâncă de frumuseți și încercări. Dimensiunea metafizică a trăirii sale, tot conținutul de idei și sentimente de care dispune, se exprimă sincer în operele sale de artă fără nici un fel de intenții periferice. Aceasta pentrucă temeiul creațiilor sale sunt profund umane, nu numai formale, sunt rodul unei spiritualități autentice. Adevărul singur și muzica pură străbate operele artei țărănești.

Materia pe calea căreia se exprimă este tratata ca ceva spiritualizat. O broderie, o poartă, o icoană sau oricare altă producție de artă populară închid în ele un suflet, cu bucuriile și tristețele lui, cu încercările și năzuințele lui, un suflet aplecat asupra frumuseților și lucrurilor neschimbătoare. Legatura atat de puternică cu Dumnezeu face din opera țăranului român o realizare în sensul lucrărilor divine.

Viziunea de viață a țăranului român nu este mai prejos. In ea și prin ea se împlinesc toate sensurile și se realizează toate formele acestei civilizații sătești. Filosofia populară atât de armonioasă este expresia unei rodnice așezări spirituale. Țăranul român trăește într'o ordine cosmică desăvârșită, în care toate lucrurile sunt firesc și definitiv fixate, în care cugetul și fapta nasc și se consumă după legi neschimbătoare, revelate. Marea rânduială a lumii se resfrânge întreagă, ca soarele în picătura de rouă, în cele mai mici lucruri și fapte ale omului satului românesc. Imbinare de religie și magie, de rugăciune și farmec, viața spirituală a țăranului român stăpânește înțelesuri adânci, prețuri adevărate asupra naturii lucrurilor și o omului, asupra sensului vieții și cuprinsului ei.

Satul românesc cu o străveche tradiție, este atât de interesant, mai ales prin viața spirituală care îi este proprie. Când începi a-l cunoaște de aci trebue pornit. Restul se desprinde ușor.

Dacă coborâm pe plan economic și și social, ordinea tradițională sătească este o ordine naturală și echilibrată. Instituția familiei, organizarea muncii, regulele sociale (relațiile) sunt făcute să funcționeze cu o mare precizie și rodnicie. Viața nu este sufocată ci doar îndrumată în sensurile cerute de firea lucrurilor. Satul nu are setea de aer pe care prea ades o trăește orașul cu prea mulți cărturari și mai puțini înțelepți.

Realitatea socială sătească își are legile ei de conservare și ritmul ei de traiu. Satul românesc reprezintă o adevărată comunitate de viață.

Dacă coborîm pe plan economic și gului organism social al satului nostru suntem surprinși de țesătura măiastră și legile bine aplicate vieții pe care o îndrumează. Aceasta pentrucă lucrurile aci s'au desvoltat organic și firesc ca orice cuprins de viață al naturii.

Civilizația română sătească închide în ea un ritm de valori și o ordine proprie plină de bogate învățăminte. In sat s'a creat și păstrat viața neamului românesc pe toate planurile unei obștești trăiri. Aci s'au obiectivat și orânduit toate produsele creației populare, anonime și autentice.

Civilizația română sătească este expresia milenară a experienței populare, rodnică și mereu reînnoită.

DESPĂRȚIRE DE O GAROAFĂ ROȘIE / de MIHAI BENIUC

Sărut cu buze arse huma
Din care tu sorbit-ai sânge.
In pribegie plec de-acuma, —
Garoafă roșie nu plânge.

Strângându-mi în desagi amarul,
Toiag din gardul vechiu mi-oi frânge
Și 'n urmă voi lăsa hotarul —
Garoafă roșie nu plânge.

Străinul va veni 'n grădină
Și toate florile le-o strânge
Buchet pe masa lui străină —
Garoafă roșie nu plânge.

De te va rupe și pe tine
Garoafă roșie nu plânge.
Pe masa-i cu mâncări străine —
Tu varsă doar un strop de sânge.

PLECĂRI / de ION BĂLAN

De câteori am plecat din Hârseni,
Cu gene umede spre orașe străine,
Visător priveam munții cu senine poeni
Ce lunecau parcă după căruță cu mine.

Satul, plutind în fum, insulă verde
Ridica spre cer două turnuri subțiri
Chemătoare brațe: — sufletul nu ți-l pierde,
Limpede prinț, pe unde ni te resfiri!

Cărăușul cânta despre iubita lui
Drumului alb, cailor, arinilor foșnitori
Mie, copil rătăcitor, — uite-l, nu-i —
Și amăgirii albe ce-mi surâdeà'n nori.

Pasărea dorului se sbătea, o țineam de aripi,
Lacrima o striveam, bărbat, între gene;
Visul tăia pe cer nefirești, vineți tulipi,
Ispita soră-și netezea lucitoarele-i pene.

Eu, cu un mare râs interior:
— Cărăuș mână mai iute, cântă un cântec de joc,
Prinț o să fiu. Uite scrie în nor,
Ursitoarea m'a 'nsemnat cu noroc.

Astăzi mă 'ntorc și pasărea dorului,
Cât Țara Oltului, cu aripi de tuci,
Lasă căruța în urmă, sboară întins
Iar prințul își scutură praful de pe păpuci.

Cărăușul cântă: «Lung e drumul Clujului»,
Pleoapa pe lacrimă nu se mai strânge;
Năluci ale visului, năluci ale dorului
Din norii de eri, cu chipuri de sânge!

©BCU Clu

GRANIŢELE DIN RASARIT ŞI MIAZA-NOAPTE

de NICOLAE M. POPP

O insulă latină într'un ocean slav, iată poziţia etnică a României. De aici şi pericolul cel mare pentru neamul nostru. Avem vecini turanici, totuşi sângele nostru a trecut puţin în patrimoniul acestora în comparaţie cu Românii ce s'au topit dealungul veacurilor în massa slavă. Exemple sunt nenumărate.

Singura soluţie nu poate veni decât din dislocarea, cel puţin a statelor slave, dacă nu şi a blocurilor etnice slave. Noua ordine europeană a desfiinţat trei din cei patru vecini slavi ai noştri: Cehoslovacia, Polonia, Jugoslavia. In curs este desfiinţarea celui de al patrulea şi mai periculos: U. R. S. S.

In cele următoare se analizează o problemă de graniţă tocmai spre regiunea de modificare în curs a statutului teritorial din Europa de răsărit: *graniţa spre U. R. S. S.*

In istoria politică a unei naţiuni şi în evoluţia geografică a unui popor, problema de graniţă tocmai spre repermanenta actualitate. In acelaş timp este şi o chestiune spinoasă, delicată, care uşor te îndeamnă să aluneci pe panta subiectivismului. Pentru a ne păstra într'un cadru strict obiectiv ne vom mulţumi să relevăm numai o serie de fapte, rămânând ca cetitorul să tragă singur concluziile.

Graniţele unui stat nu trebuesc privite ca nişte simple linii pe hartă sau ca o serie de movile pe teren. Graniţa este un front în lungul căruia se angajează necontenit lupte cari duc la ofensiva unuia sau altuia dintre beligeranţi, respectiv a celor două naţiuni cari se ating pe frontieră. Graniţa este însă şi ceva mai mult decât linia unui front; graniţa este o zonă în care se întrepătrund masse etnice deosebite. In virtutea principiului fizic al osmozei, graniţa este acea membrană fragilă pătrunsă de lichidul cu densitatea mai mare, la popoare — de poporul cu desimea şi vitalitatea mai pronunţată.

In lumina acestor vederi vom căuta să urmărim acele graniţe fireşti ale României, *graniţa Nistrului* şi *graniţa Carpaţilor Bucovinei,* graniţe spre Slavi. Vom căuta să urmărim graniţele acestea sub aspectul lor politic şi etnic, adică să vedem în ce măsură hotarele acestea sunt bine sau rău trasate şi dacă neamul nostru este sau nu în ofensivă la frontiere.

Faptul că ne ocupăm de aceste două graniţe laolaltă se datoreşte împrejurării că amebele graniţe au fost pătrunse de infiltraţia aceloraşi popoare venite din Europa continentală: Rutenii şi Ovreii. Necesitatea privirii problemei în ansamblul ei justifică aceasta.

Graniţa Nistrului şi graniţa carpatică trebue împărţită în mai multe sectoare, fiecare cu evoluţia lui anumită. E sectorul Moldovei de răsărit, sectorul Moldovei de miază-noapte şi sectorul Maramureşului, strâns legat de celelalte două. Vom urmări dacă hotarul acesta este sau nu un hotar istoric.

1. Sectorul Moldovei de răsărit.

La mijlocul veacului XIV, Bogdan Voevod descălecând din Maramureş face să ia fiinţă principatul Ţării Moldovei. In foarte scurtă vreme, cam o jumătate de veac, organizaţia politică nou înfiinţată atinge Nistrul, iar antrepozitele genoveze ale Cetăţii Albe intră în stăpânirea lui Alexandru cel Bun. Iată Nistrul, această ultimă apă carpatică, ca hotar de răsărit al statului, ca hotar din vechime al lui.

In faţa expansiunii tânărului voevodat moldav se ridică puterea otomană, care după lupte crâncene de zeci şi zeci de ani, reuşeşte să se instaleze în sudul provinciei de peste Prut. Se nasc raialele Chiliei şi Cetăţii Albe, cu un întreg hinterland: Bugeacul, colonizat de Turci cu Tătari şi devenit Bugeacul tătăresc, sau pe numele lui vechi: Basarabia, în amintirea domnitorului Ţării Româneşti Basarab, desrobitorul acestui colţ de ţară.

Odată cu creşterea puterii turceşti, Moldova începe să fie înconjurată cu raiale; după Cetatea Albă vine la rând Tighina, apoi Hotinul. Raialele erau în limbaj occidental: marcgrafiate, puncte avansate de rezistenţă în coasta vecinului. In faţa acestor raiale, domnii Moldovei încearcă întărirea graniţelor, în special a graniţei din spre Tătărlâcul bugecean, de unde Tătarii făceau dese incursiuni în Moldova. Regiunea cea mai dârză a Moldovei este „pieptul Moldovei", cununa de dealuri masive şi împădurite cari brăzdează dela apus la răsărit mijlocul Moldovei; e ţinutul numit şi astăzi „Codru", patria Codrenilor tigheceni, a acelor „oameni aprigi şi curagioşi, deprinşi cu primejdia şi veşnic gata de luptă" (Nistor). Ei formau „pieptul Moldovei cel mai tare", de care s'au frânt ca de o stâncă de granit atacurile prădalnice ale Tătarilor din Bugeac. Ei au fost apărătorii hotarului Moldovei.

Vajnicul domnitor care a fost Ioan Vodă cel Cumplit, stăpânitorul ambelor maluri ale Nistrului, a înfăptuit o organizaţie militară de rezistenţă în Bugeac pe care a numit-o „Căpitănia Codrului". Această organizaţie durează târzie vreme, până în a doua jumătate a sec. XVII, când începe decadenţa Moldovei.

Dincolo de Nistru era tătărimea; ţinutul până în Bug şi Nipru se numea Ucraina Hanului. Nici pomeneală de Ruşi, şi iată o dovadă: când în 1484 Ştefan organizase o cruciadă împotriva Turcilor, a cerut şi ajutorul ţarului Moscovei, cuscrul său, căci îşi căsătorise pe fiica sa, Ileana, cu fiul ţarului. Ţarul îi răspunde că nu-i poate trimite ajutorul cerut, *„fiind prea mare depărtarea între Moldova şi Rusia"*, deci între Moldova care se întindea până la Nistru şi hotarul rusesc; asta la sfârşitul sec. XV.

Interesant că în raiale şi Bugeac, limba românească era întrebuinţată uneori până şi în administraţie. Mai mult, creştinii din teritoriile subjugate de Turci au fost puşi sub jurisdicţia bisericească a mitropoliei Proilaviei (Brăilei) şi Ismailului, care ia fiinţă pe la 1600. Creştinii din Ucraina Hanului, adică cei de peste Nistru, depindeau de aceeaş mitropolie. Limba folosită a fost tot moldovenească.

Când în 1681, Turcii învingând pe ţarul rusesc, cuceresc Ucraina dintre Nistru şi Nipru, numesc pe Duca Vodă, domnul Moldovei, ca hatman al Ucrainei. Numitul domnitor se intitula „Domn ţării Moldovei şi Ucrainei". Această stăpânire a Ucrainei, deşi vremelnică, arată un moment în istorie când oficialitatea moldovenească era întinsă până la Nipru. Iar mai târziu, primul mitropolit al Basarabiei ruseşti avea sub jurisdicţia sa şi teritoriul dintre Nistru şi Bug.

Odată cu începutul veacului XVIII, Petru cel Mare inaugurează o nouă politică: cucerirea Bizanţului. In năzuinţa Ruşilor spre Bizanţ, ei s'au isbit întâi de Cazaci; i-au sdrobit. Apoi de Tătari; au lichidat şi hanatul tătărăsc al Crimeei (1782). In înaintarea lor năvalnică spre apus, Ruşii se apropie de Nistru abia la finele sec. XVIII, şi ating Nistrul în 1782, prin cucerirea Ucrainei Hanului. Acum, în drumul Bizanţului şedea Moldova; încă 20 ani, şi la 1812 Ruşii sar peste Nistru, rupând jumătate din Moldova.

In planul acesta al lor spre vest, la sfârşitul răsboiului celui mare, clauze secrete prevedeau retragerea hotarului Moldovei pe Siret. Totuşi anul 1918 restitue Moldovei pământul ce-i fusese răpit. Hotarul fixându-se pe Nistru, se fixa pe hotarul firesc, multisecular, al României.

Când hotarul de răsărit al Daciei, dacă nu era dincolo de Nistru, stăruia cel puţin pe acest fluviu, cum pot Ruşii şi apoi Sovietele susţine pretenţii asupra unui ţinut pe care acum 150 ani nu-l atinseseră încă? — iar atunci veneau pentru prima oară la Nistru.

2. Sectorul Moldovei de miază-noapte.

In aceeaş măsură în care frontul Nistrului a oscilat în cursul veacurilor, fiind mereu în ofensivă, şi numai vremelnic în defensivă — pierderea Basarabiei — frontul de miază-noapte a oscilat şi el la fel.

Insă înainte de înfiinţarea principatului moldav, Nistrul la Zalescic şi Ceremuşul formau graniţa tradiţională între Moldova şi Polonia. Leagănul Moldovei este tocmai Moldova din marginea Ceremuşului, Moldova de miază-noapte. Aici e Suceava, prima capitală, aici sunt târnosite primele ctitorii voevodale, aici sunt gropniţele domneşti. Ceremuşul a rămas hotar şi atunci când, în veacul XIV, a existat voevodatul Sepeniţului, înfiinţat ca marcgrafiat de apărare a Moldovei contra năvălitorilor din nord.

Istoria se repetă: iute a fost expansiunea politică organizată a Moldovei spre Nistru; iute — la 1388 — Petre Muşat, creditorul regelui polon, intră în posesiunea Pocuţiei. Pocuţia, un teritoriu sprijinit pe Nistru şi Carpaţi, a fost mărul discordiei, pricina atâtor gâlcevi între Moldoveni şi Poloni. 200 ani au durat luptele acestea. După cum orice voevod moldovean îşi făcea un punct de onoare din a încerca să recucerească Bugeacul, tot asemeni orice voevod moldovean voia să păstreze Pocuţia. Şi Ştefan, şi Rareş şi Ion Vodă o ocupară. Pocuţia este un fel de Ucraină a Hanului în hotarul de miază-noapte, care mărturiseşte de expansiunea moldoveană dincolo de hotarele fireşti ale ţării Moldovei.

Pe vremea gloriei Moldovei, în timpul marelu Ştefan Vodă, pârcălabi moldoveni străjuiau la Sniatin şi Colomea, pricinile erau judecate după dreptul românesc, iar credincioşii ortodocşi din Polonia stăteau sub ascultarea mitropolitului Moldovei. Jurisdicţia bisericească a Sucevei, mai apoi a Iaşilor, a durat cel mai mult. „Până la emanciparea Rusiei nu eram recunoscuţi numai ca ocrotitori ai ortodoxiei greceşti faţă de Turci, ci eram priviţi ca singura putere ortodoxă europeană şi ocrotitoare a ortodocşilor din ţările catolice, Ungaria şi Polonia". „Seria domnilor darnici şi ocrotitori ai ortodocşilor din Polonia o deschide în mod strălucit Alexandru Lăpuşneanu" (Nistor), acest domnitor căruia i s'au pus pe nedrept în spinare atâtea ponoase ca şi lui Ţepeş.

Lăpuşneanu ridică biserica românească din Liov, iar „faimoasele Movilence", căsătorite cu cei mai distinşi representanţi ai nobilimii polone, ca Borecki, Potocki, „n'au fermecat numai pe magnaţii poloni, ci au fost şi ortodoxe convinse, afirmându-şi credinţa strămoşească prin ctitorii bisericeşti, cari le-au înveşnicit numele" (Nistor). Frăţia ortodoxă din Liov a rezistat atâta cât a dăinuit şi ţăria Moldovei. Odată cu decadenţa principatului moldav a încetat şi influenţa religioasă a Moldovenilor în Polonia, iar ortodocşii din Liov au trecut la catolicism. Politica lui Petru cel Mare, inaugurată la 1700 şi care ne-a stânjenit din punct de vedere teritorial, ne strimtorează şi ca influenţă religioasă, iar moldovanul Petru Movilă, os domnesc, ajunge mitropolit al Kievului.

A doua jumătate a sec. XVIII, care a dus la „finis Poloniae", duce în 1775 la răpirea colţului de miază-noapte al Moldovei, căruia i s'a zis după un nume scornit de Austriaci, *Bucovina.* Este unicul caz în istoric, când hotarul statornic al Ceremuşului a fost ştirbit. Fără răsboi, mutându-se noaptea hoţeşte stâlpii de frontieră, Austria a luat Bucovina, cumpărând cu pungi de aur pe paşalele turceşti, după cum la sfârşitul răsboiului mondial, când foametea se apropia de Viena, tot Austria era dispusă să vândă Ucrainei aceeaş nenorocită Bucovină, pe preţul unor saci cu grâu. Pentru pierderea Bucovinei trebuia găsit un ţap ispăşitor. Intocmai ca şi cu Basarabia. Atunci cel care a plătit cu viaţa a fost dragomanul de moldovenească dela Sublima Poartă; acum, nefericitul domn Grigore Ghica. Când la împlinirea a 100 ani, studenţimea cernăuţeană a trimis la Iaşi o telegramă de simpatie pentru marea jertfă a voevodului moldovean, un mare proces isbucneşte în Bucovina. In chipul acesta se trăda după un veac amestecul Austrici la pierderea unui om nevinovat.

După răpire, Bucovina a fost anexată Galiţiei, până la 1861, când a devenit ducat aparte. Harta lui Dimitrie Cantemir arată ca graniţă a Moldovei, Ceremuşul negru; acesta forma graniţa istorică a Moldovei. In 1918, când s'au trasat frontierele statelor europene, graniţa între Polonia şi România a rămas pe Ceremuşul Alb, deci mai spre sud.

3. *Sectorul maramureşan.*

Maramureşul, acest cuib vulturesc între munţii Rodnei şi Gutâiului de o parte şi Carpaţii păduroşi de cealaltă parte, este străbătut prin mijloc de Tisa. Singurul loc pe unde poţi intra în Maramureş fără să escaladezi munţi este poarta dela Hust. Puţine sunt regiunile c'o unitate geografică mai închegată ca Maramureşul. Unitatea geografică sileşte ca şi din punct de vedere istoric Maramureşul să se înfăţişeze ca o unitate: ducatul Maramureşului. Pentru întâia oară în 1918 Maramureşul a fost împărţit.

Primele menţiuni despre existenţa Românilor în Maramureş sunt dela începutul sec. XIII. Zorile istoriei naţionale ne arată înjghebări politice româneşti în întreg Maramureşul. Viaţa de stat românească în Maramureş este mai veche decât în Moldova. Ţinuturi ca Maramureşul fiind ascunse în munţi, Ungurii, la cucerirea Ardealului, n'au putut să se înstăpânească aici şi de aceea au fost siliţi să lase cnezilor şi voevozilor o quasi-independenţă; mulţi din locuitorii Maramureşului au fost nobilitaţi.

Sentimentul descendenţei acesteia voevodale îl au ţăranii până astăzi. Averea e păstrată încă în devălmăşie. Când se adună devălmaşii-ţărani în şedinţă, preşedintele lor li se adresează: „Cinstiţi boeri şi domni". Femeile nu-s numite muieri, ca în restul Ardealului, ci „borese" — boerese, iar copiilor li se zice „coconi" (Dermer şi Marin).

In Maramureş găsim cea mai veche mănăstire românească, despre care — documentar — avem cunoştinţa; mai veche decât mănăstirile muntene ori moldovene. Este vorba de mănăstirea Sf. Arh. Mihail din Peri, târnosită în [illegible] jumătate a sec. XIV, de [illegible] lui Baliţa şi Dragoş, comiţi de Maramureş (Lupaş). „Egumenii acestei mănăstiri aveau drepturi episcopale", mănăstirea fiind stavropighie patriarhicească ţarigrădeană. Ea a durat până în sec. XVII, când a fost distrusă. Locul unde fusese se găseşte pe malul drept al Tisei, lângă comuna românească Apşa de Jos.

Arhaismul vieţii româneşti organizate în Maramureş se evidenţiază nu numai prin cea mai veche formaţiune politică: cnezatul lui Balc, Dragoş şi Bogdan, nu numai prin cea mai veche mănăstire: din Peri, ci şi prin mulţimea satelor, despre cari documentele arată că majoritatea existau în sec. XIII şi XIV. Intre cele mai vechi comune este Cuhea, unde erau curţile lui Dragoş. Tot în Maramureş există o biserică de lemn — cea mai veche — biserica din Ieud; are 600 ani (1364).

Maramureşul se alipeşte Ardealului de abia în 1556. In totdeauna a avut legături şi cu celelalte ţări române, în deosebi cu Moldova; ba chiar cu Ţara Românească. Piosul domnitor Constantin Brâncoveanu a trimis un potir mănăstirei din Biserica Albă, tot din dreapta Tisei.

In urma răsboiului mondial Maramureşul a fost rupt în două. României i-a rămas numai treimea de miază-zi. Ca totdeauna când o regiune naturală nu e lăsată să se desvolte armonic laolaltă, regiunea aceea suferă. Acesta a fost cazul Moldovei cât timp a existat Basarabia rusească; acesta, cazul Banatului.

Tot echilibrul creat prin împlinirea graniţelor României la 1918 a fost sfărâmat cu bruscheţe la 27 Iunie 1940, când prin comisarul său de afaceri străine, Molotov, U. R. S. S. înaintează României un ultimatum revendicând de urgenţă Basarabia, Bucovina de Nord şi o parte din jud. Dorohoi, ca ţinuturi locuite „în principal de Ruşi".

Conjunctura politică din vremea aceea a impus României cedarea. Şi astfel în mod samavolnic frontiera României revenea la Prut, iar în nordul Moldovei hotarul se apropia de Suceava şi Dorohoi, pământuri cari în vecii tuturor vecilor au fost nu numai româneşti, dar şi în stăpânire românească. Un teritoriu de 50.000 km^2, cu o populaţie de peste 3$^1/_2$ milioane locuitori a fost rupt de trupul ţării.

Dar Dumnezeu a voit şi armata desrobitoare a împlinit dreptatea românească. La încheerea unui an de ruşine, dreptate s'a făcut. Frontiera, mişelnic adusă pe Prut, a fost aşezată în hotarul firesc. Nu trebue uitat însă că politiceşte, România, respectiv Moldova, a stăpânit ţinuturi peste Nistru, numite azi *Transnistria*, şi a mai stăpânit ţinuturi în miază-noapte — *Pocuţia.*

Odată cu analizarea din punct de vedere etnic a hotarului din răsărit şi miază-noapte al României, se va vedea în ce măsură Românii trebue să ţină minte că dincolo de Nistru şi de Ceremuş există o Transnistrie şi o Pocuţie.

CÂNTAŢI-MI, PLAIURI LINE... / de EMIL GIURGIUCA

Cântaţi-mi, plaiuri line, în zumzet de albine
S'aud prin codri tineri ca'n zilele regine,
Cum cură de curată în tânăr grai de unde
Fântâna de pădure, isvoarele de munte,
Rodind în cale dreaptă dumbrăvi din bradul mire
Pe albii lungi de râuri în rugă şi iubire.

Prin murmurul câmpiei îmi aţipise gândul
Invins de somnul verii scăpat-am singur rândul
Tovarăşii mei poate atins-au ţărmul, Bugul
Cu turmele lor albe, cu şoimii lor, cu plugul,
Mânând pe vaduri nouă, purtaţi de dorul mării
Deschis-au ţării noastre limanul depărtării.

In liniştea din umbra acestui codru mare
M'am pomenit pe maluri de ape cântătoare
Eu lainicul câmpiei, eu primăverii paur
Să 'ncep din nou cântarea din zilele de aur
Cântarea de mărire a Domnului meu bunul
Visând pădurea 'ntreagă cu fagul, cu alunul.

Tot ce-am pierdut în neguri, în soare să-mi răsară,
Ca'n serile de-atunce bătrânii mă'nconjoară:
I-aud prin val de ierburi cum vin şi cum lumină,
In liniştea poenii aşterne-vom la cină.
Şi unul frânge pâinea în albe mâini curate:
Pământuri primitoare, fiţi binecuvântate!

Preasfânta dimineaţă şi cornul, drag descântec
M'au îmbrăcat în rouă, m'au deşteptat în cântec.
Cu flamura muiată 'n argint, pe poarta zării
Deschisă peste lume în aur vin călării,
'Din vatra bătrânească duc legea nouă'n larguri.
Mărire vouă câmpuri, curate, albe praguri!

Cătând din urmă munţii îi pun câmpiei brâuri
Şi scriu hotarul tânăr cu aurul din râuri.
Lumina curge'n holde, pământul aripi prinde,
Velinţi de flori bălae pe câmpuri el întinde.
Frunţi mândre ce-ating cerul, vin cetele, vitejii
Cântarea lor, pădure, din harfele amiezii!

Cuprinde cu privirea această dalbă ţară:
Un suflet zace'n toate arzând ca o comoară.
Sub straşinile sale cum curge, cum se'ntinde
Puhoiul de prin stepe venind să ia merinde.
Dar tu reverşi isvoare, tot limpezi, tot curate,
La marginea luminii, tu ultima cetate!

Când tot ce-ai dat fu aur, ei mai asvârl cu tină
Pe faţa ta curată o, Patrie lumină.
Ci iată vestitorii înfricoşatei ore
Aprind pe vârf de săbii străbunele-aurore
Scăpând din lanţuri ziua, trezind din moarte gândul.
Sfinţească-se al lor nume: vor mântui pământul!

©BCU Cluj

INSTITUȚIILE ROMEI (II)

de DAN BOTTA

Numit, mai târziu, *consistorium principis, sacrum consistorium*, de îndată ce tot ce aparține împăratului e sacru — consiliul imperial devenise, încă din secolul III, un instrument puternic de dominație.

Investit de împărați cu atribuțiile cele mai varii, el delibera asupra marilor probleme ale administrației și asista pe împărat în opera sa de legiferare și de împărțire a dreptății. In ordinea legislativă, executivă și judiciară, atribuțiunile sale coincid încă de pe timpul lui Diocleţian, cu cele ale sfatului domnesc.

Actele domniei românești, plecate din acest sfat al Domnului, poartă — până târziu — formula care le solidarizează cu întregul cin al boierilor Țării: «și cu credința tuturor boierilor mari și mici ai domniei mele»...

In această formulă e ferecat — credem. noi — sensul simbolic al Senatului.

Autoritatea acestuia continuu limitată de imperiu, — suprimată de fapt de Aurelian care-i răpise ultimele atribuții — devenise totuși un simbol.

Familiile senatoriale — de veche tradiție — decăzute din drepturile lor, scăpătau. Magistraturile și demnitățile de curte, atribuite ordinului equestru și continua *adlectio* în favoarea acestui ordin, au făcut ca el să usurpe de fapt locul cuvenit, în imperiu, ordinului senatorial.

Când Constantin cel Mare a mutat Senatul, ca simbol al autorității Romei, în noua Romă, el nu putea muta și marile familii senatoriale pentru motivul binecuvântat că ele, — dacă nu pieriseră de mult — erau lipsite de orice sens politic.

Nu pe o rezistență a vechiei aristocrații în Roma își pot întemeia istoricii Apusului, iluzia unei Rome care ar fi conservat, după actul lui Constantin, spiritul instituțiilor Romei.

In Răsărit, aristocrația care se crea era, în virtutea unui vechiu principiu roman, o aristocrație de funcțiuni. Acestea — am constatat — fuseseră acaparate, încă din întâiul secol al imperiului, de ordinul equestru. Membrii acestei aristocrații vor fi cunoscuți în imperiul de limbă oficială hellenică, sub numele generic de συγκλητοί. Termenul desemnează ca și la noi, pe «boierii mari și mici ai domniei mele». pe toți aceia cari — dregători ai țării, ori descendenți ai acestor dregători — au un loc în Senatul de simbolice funcții. Numele acestui Senat, în istoria imperiului târziu, era acela de σύγκλητος βουλή.

In istoria domnici românești, sfatul acesta compus din toți boierii, «sfatul de obște» de caracter solemn, a funcționat uneori — mărturie a tradiției romane.

In afara acestui «sfat de obște», istoria noastră cunoaște adunări mari, în câmp deschis — acelea cari în Moldova se țineau, precum spune Cronica, «la locul ce se chiamă Direptate».

La acestea participau, în afara «tuturor boierilor mari și mici», căpeteniile oastei — căpitanii de cete — și toți capii ginților, ai marilor familii țărănești, exercitând o jurisdicție tradițională asupra satelor — *chenezi, judeci* sau *județi*.

Cei dintâiu — căpeteniile oastei, căpitanii de cete — împlinesc, în marile adunări ale «Țării», rosturile conferite la Roma comițiilor centuriate.

Ei erau — probabil — prin tradițiile pe cari le perpetuau, depositarii acestui vechiu sistem de expresiune a voinței populare. Oștirea noastră reprezenta într'adevăr, până la creațiunile militare de model occidental ale Regulamentului Organic, persistența, unică în lume, a sistemului centurial — temeiu al legiunilor romane.

Acest sistem formase principiul comițiilor centuriate ale Romei de odinioară — comiții prin care se exprima în stat, voința purtătorilor de arme.

Sistemul centurial roman cunoaște în oastea domniei românești, o aplicație multiseculară. In «Dsecripția Moldovei», Cantemir ne oferă o imagine a formațiunilor oastei moldave, întemeiate în totul pe unități militare de 100 de oșteni.

In cuvântul însuși de «ceată» sunt înclinat să văd persistența — printr'o formă substantivală «centa» — a numeralului «centum».

Transițiunea grupului «nt» în «t» — *ceta* în loc de *centa* — s'ar putea explica printr'o analogie cu forme ca *mensa* > *measă* și *densa* > *deasă*...

In *chenezii, judecii* sau *județii*, capi ai unor unități sociale fundamentale — gințile — se perpetuează — prin acei *praesides gentium* constatați în lumea romană a lui Justinian ca precursori ai judeților noștri, — același străvechiu sistem comițial. Sunt acei *patres* sau *principes gentium* — capi ai marilor familii romane — cari participau la formațiunea comițiilor tribute ale Romei.

Marile adunări, în câmp deschis, în prezența tuturor boierilor, ale căpeteniilor militare și ale acestor capi ai marilor unități familiale ale Țării, întruchipează așa dar persistența milenară a celor mai înalte realități ale Romei: *Senatus Populusque Romanus*, Senatul și Poporul Românesc.

Aristocrație de funcțiuni, pururi înnoită, prin domnescul privilegiu de a crea boieri, dar conservând, prin tradițiile sale equestre, un sentiment înalt al sângelui și al nașterii nobiliare, cinul boieresc a exprimat, în istorie, caracterul funciar al aristocrației romane. Familii mari, ilustrate prin fapte de arme și prin virtuți civile de întâiul ordin — fără nici un titlu special — erau chemate să-și asume funcțiunile statului. Aceste funcțiuni nu se transmiteau succesorilor de sânge, dar li se recunoștea — ca și în succesiunea domnilor — o vocație naturală pentru ele.

Când dregătoriile — în statul formal de mai târziu — se vor conferi prin act solemn, în acest act se vor manifesta încă odată virtualitățile Romei. Un vestmânt de onoare — caftanul cusut în fir de aur și argint, — va întruchipa *toga praetexta* — vestmântul cu margine de purpură — prin care se făcea investitura în magistraturile cetății.

Pe o treaptă inferioară cinului boieresc în ierarhiile «Țării», dar deplin stăpâni pe pământurile lor, perpetuând o tradiție de aprigă luptă pentru țară, posedând o înaltă conștiință a nobilității lor — sunt *răzeșii*. Cantemir însuși înclinase, în Descripția Moldovei, să-i așeze alături de boieri...

Numele lor, sub care unii filologi au putut recunoaște un imund vocabul unguresc, derivă incontestabil din «rază». Cuvântul acesta descinde din forma populară *radia* a clasicului *radius*. *Radius*, «rază», e o unitate de agrimensură.

Forma originară a numelui de «răzeș» atestă descendența sa din «rază». Această formă — conservată până în pragul secolului XIX sună: răzaș. Alterațiuni analoge se produc și în zilele noastre, când un vocabul ca «unchiaș» tinde spre forma «unchieș».

Instituția răzeșilor pe care Moldova — ca Poartă a Creștinității, ca scut împotriva Barbariei — a ridicat-o atât de sus, este o instituție de natură militară. Ea procede din donațiunile domnești acordate țăranilor cari se disting în lupte. Domnul distribue acestor oameni, la marginile țării, pe pământul de limită supus invaziei, în deplină proprietate, un petec de pământ.

Regiuni întregi populate de răzeși, înzestrate apoi cu diverse privilegii, au constituit pe pământul Moldovei ceeace Cantemir fusese ispitit să numească «niște adevărate republici». Sunt Vrancea, Câmpulungul, Orheii...

Această instituție de mari aptitudini militare — expresie a misiunii pe care Moldova a împlinit-o în lume — descinde din tradiția romană. Sunt *veteranii*, oștenii cari și-au împlinit stagiul de luptă, aceia cari capătă un petec de pământ, undeva la marginile lumii romane. Sunt limita sensibilă, granița vie, intens romană, a pământului organizat de Caesari.

In imperiul lui Diocleţian și al succesorilor săi, legiunile părăsesc, din vicisitudini sociale, aspra lege de viață militară, și încep a se forma, ca în statul românesc de mai târziu, din oastea «de strânsură», — clientela proprietarilor funciari și a marilor dregători ai statului. Oastea aceasta de strânsură nu mai cunoaște veterani, ci doar oșteni de ocazie cari se disting în lupte. Aceștia se bucură de vechiul privilegiu al donațiunilor în pământul imperial. Sunt așa zișii *limitanei*, numiți apoi cu un titlu bizantin *acrites* — oameni de margine, *răzeșii* în sensul cel mai strict.

Condiția celui «legat de glie», a țăranului, în accepțiunea comună, a făcut obiectul unor lungi desbateri.

Plecând dela numele purtat de acești țărani pe meleagurile Țării Românești — Rumânii — o tristă școală de istorie românească, ostilă istoriei românești, a încercat să demonstreze natura servilă a romanității noastre.

Identitatea dintre numele nostru național și acela al vitregei condiții de șerb «legat de glie», a determinat cea mai degradantă teorie a corifeilor Școalei. S'a spus că această identitate rezumă un întreg capitol din istoria țării: Românii supuși de Slavi, domniți de Slavi, și reduși la o condițiune servilă. Marile familii domnești, boierii în cea mai largă accepțiune sunt, așa dar, tagma străină cuceritoare, romanisată pe încetul.

Stupiditățile unui Simion Dascălul sau Misail Călugărul, împotriva cărora s'au ridicat, plini de blesteme, marii cronicari ai Moldovei, pălesc lângă afirmațiile Școalei.

Să opunem Defăimării și Ignoranței coalizate, ceeace numește Cantemir: «Știința Adevărului».

Condiția de șerb «legat de glie» — *adscripticius, adscriptus glebae* — nu coincide cu numele de Român decât pe pământul muntean, în limitele Țării Românești.

Acest nume nu este atestat decât târziu. Până în a doua jumătate a secolului XVI, documentele muntene — de limbă slavonă — transcriu, pentru cei legați de glie, termenul arhaic de *vecini*. Acest termen — pentru care slavona nu-și are echivalentul — exprimă, pe aria întregei romanități, noțiunea generică romană de «țăran», al cărei sens va căpăta cu timpul o accepțiune degradantă.

Românescul *vecin* — care exprimă în Moldova condițiunea celui «legat de glie» — conservă, în acest caz, sensul clasic originar al lui *vicinus*. El desemnează pe membrul unei comunități sătești, al unui *vicus* — un *sătean*, în cea mai largă accepțiune.

Imprejurările cari au impus evoluții atât de repezi în formațiunea socială a imperiului, au precipitat sensul de *adscripticius, adscriptus glebae*, «legat de glie» al cuvântului «vicinus».

Reducerea pământului cultivabil, în urma invaziilor barbare, prăzi, exacțiuni ale fiscului, au determinat procesul de incorporare a țăranilor liberi în clientela marilor proprietari funciari.

Țăranii s'au supus — adeseori de bună voie — condiției care făcea din ei locatari perpetui ai unui pământ străin.

Pentru acest pământ pe care-l posedau în propriu, în virtutea unui contract tacit de locațiune perpetuă, ei erau datori o dijmă care, după legea romană, nu se poate majora.

S'a numit *colonat*, această formă de posesiune, pe care împrejurările au încărcat-o de servituți. In secolul IV, colonul, era considerat *ingenuus*, om liber sub toate raporturile, dar nu în raport cu pământul pe care-l cultiva (C. XI, 52, Cost. 1, 1).

Două secole mai târziu, condiția acestui straniu *ingenuus* va părea atât de miserabilă, încât Justinian se va întreba (C. XI, 48, Cost. 21, 1) dacă există o diferență oarecare între un *colonus adscripticius* și un sclav, atât de mult sunt amândoui supuși voinței neîndupleca te a stăpânului.

Locațiunea perpetuă implica o posesiune transmisibilă din tată în fiu. In momentul în care necesitățile de ordin economic sau numai fiscal, au legat de glie, în chip inexorabil, pe țăran, ele au legat în etern și pe copiii acestuia.

Condiția de colon se transmite, așa dar, cum spune codicele teodosian «quodem aeternitatis jure». Incă din 322, Constantin publicase un rescript imperial care lega de glie pe colon. El asimila cu sclavii pe colonul care ar fi încercat să fugă. «Legătura» aceasta se pronunță atât de mult în secolul VI, în cât o constituție a lui Justinian (C. XI, 48, Cost. 2, A. 357) interzice proprietarilor funciari de a înstrăina pe coloni fără domeniu, sau domeniul fără de coloni.

Caracterele «vecinătății» românești apar limpede în legile romane. «Legătura lui Mihaiu», în care aprigii zeloți ai liberalismului au văzut o lege de împilare, o afirmație a cruntului despotism, nu este — în lumina acestor considerații — decât evocarea unuia din aspectele eterne ale vecinătății.

Țara fusese pustiită de invazii. Vistieria ei era deșeartă. Prin «legătura» sa, Mihaiu readuce în ordinea tradițională a vecinătății pe aceia pe cari se întemeia și țara și vistieria ei.

«Rumân» este un termen de aplicațiune târzie cu care s'a desemnat, în Țara Românească, colonul, numit în genere «vecin».

«Colonul» se identificase în așa măsură cu noțiunea generică de «sătean» — *vicinus* — încât acest ultim termen l-a acoperit integral.

In Țara Românească, unde viața populară ignoră formele înalte ale răzășiei, termenul generic de «rumân» s'a putut aplica noțiunii de «vecin» care acoperea quasi-totalitatea țărănimei românești.

«Rumân» nu exprimă, așa dar, contrastul de origine, divorțul de sânge dintre «clasele» țării, el nu exclude din romanitate pe membrii cinului boieresc, cum termenul de «țăran», în opoziție cu acela de «boier» sau de «orășean», nu exclude pe aceștia din comunitatea Țării. Boierii constitue, în tradiția noastră, incontestabil «Țara», deși nu poartă titlul de «țărani»...

Și, nu o clasă biruitoare, străină de sângele românesc, era să impună principatului muntean numele de Țară Românească, — epitetul condiției servile de «rumân».

«Legătura lui Mihaiu» nu este, așa dar, o măsură de expedient, actul unui domn redus la ultima necesitate — așa cum au înțeles să-l prezinte apologeții săi — ci este un act de restaurație în ordinea tradițională a Țării.

Această ordine lega pe țăran de pământul său, pentru a consolida comunitatea țărănească.

Satul — producător de dări — constituia o solidaritate de contribuabili, era în chip solidar responsabil înaintea fiscului. «Spargerile de sate» dispariția tuturor oamenilor din sat, se întâmpla pe urma celor cari — rupând legătura cu pământul — evadau. Cei rămași nu mai puteau împlini singuri darea acelui sat solidar. Și dispersiunea oamenilor, «spargerea» satului, ruina lui și a fiscului, se produceau ineluctabil.

Interesul fiscal al unei atari comunități este numai un aspect — nu cel mai important de sigur — al unei imense solidarități sociale. Un sistem de «legături» de acestea, lega nu numai pe țăran de satul său, ci solidariza, în multiple celule corporative, toate categoriile de «producători», toate elementele de activitate productivă ale Țării.

Roma a cunoscut forme sociale cari legau pe agricultori de sate, plebea de corporațiile ei. Un text al lui Papinian evocă, în secolul III, acestor «consorții» înaintea fiscului — responsabilitatea colectivă.

Această responsabilitate se impune puternic în imperiul întreg, în secolul IV, consorțiilor și comunităților romane. Un sistem unitar de organizare a vieții colective — sistemul curial — se va naște atunci, din exigențele fiscului. *Decurionii* — «oamenii buni și bătrâni» din tradiția românească — fruntașii comunităților romane, vor căpăta — onoroasă onoare! — sarcina de garanți ai acestor comunități înaintea fiscului imperial.

In litera helleni ă a imperiului de mai târziu, responsabilitatea colectivă înaintea fiscului va purta numele de ἀλληλέγγυον.

Solidaritatea corporativă se va pronunța în imperiul târziu. Din comunitatea romană se va naște acel κοινόν atât de rigid — cinul vieții colective bizantine.

In litera slavonă a cancelariei domnești sistemul roman de solidaritate fiscală pe care l-am expus, s'a numit *cislă* — dela cuvântul cu totul întâmplător *cislo*, care înseamnă «număr».

«Oameni buni și bătrâni», fruntași ai satelor românești, fruntași ai corporațiilor Țării, investiți de comunitățile lor cu o jurisdicțiune specială, formau în sânul acestor comunități — dincolo de orice interes particular, de orice intențiune abusivă — factorii de decisiune. Ei «chiverniseau» — termenul acesta poartă în fonetismul său bizantin tiparul anticului *gubernare*... Ei determinau contribuțiile fiecărui membru al comunității, în marea contribuție colectivă în virtutea acelui raport natural care se stabilește între atâtea energii în compoziţiune reciprocă, între atâția oameni cari se măsoare fără preget în sânul aceleiași comunități. Cumpăna lor funcționa impecabil!

Imensul aparat fiscal — parazitul cel dintâiu al visteriei statului, principiul atâtor fraude și atâtor nedreptăți — care se impune concepției statului modern, e inutil în majestuosul sistem pe care-l evocam.

Un asemenea sistem exclude frauda și face imposibil excesul. Un asemenea sistem desfide cele mai minuțioase registre, contabilitatea cea mai exemplară a tuturor dărilor cuvenite statului.

Un asemenea sistem — implicat de o societate armonios, organic constituită — e lucru de tradiție romană. El evocă imaginea unui corp organizat, de funcțiunii vitale necesare: statul.

Statul roman s'a desvoltat în virtutea inerției sale organice — generatoare de forme de o frumusețe și de o vitalitate exemplară — și s'a definit prin lege.

Expresie a statului de creațiune divină, legile învestmântă un caracter sacru. *Sunt sacratissimae* — nespus de sacre — e cuvântul lui Justinian.

Am relevat într'un studiu anterior în ce chip firesc noțiunea politică romană de «lege», ajunge să exprime în graiul nostru românesc legea sacră prin excelență — religia.

Domnia românească — de dreaptă tradiție romană — a cunoscut singura lege posibilă, pentru aceia cari n'au încetat a se considera Romani: legea romană.

Regalitățile barbare din Apus au putut accepta, printr'un act formal, corpul legilor romane.

Regalitățile barbare și-au căpătat statutul civil, incontestabil, în momentul acestui act formal. Noi, însă, eram înșiși Romanii.

Noi n'avcam nevoie de un atare act. Legile noastre erau legile Romei «pravilele cele de obște» cum spune manualul lui Alexandru Ipsilante, «pravilele împărătești ce se obicinuesc aici în pământul nostru», cum spune codicele lui Ioan Gheorghie Caragea.

Calomnia, de tip occidental, care vrea să facă din Români — până la opera legislativă a lui Vasile Lupu — o națiune fără lege scrisă, se respinge în chip necesar.

Domnul I. C. Filitti a extras din numeroase acte domnești, anterioare lui Vasile Lupu, mențiunea unor litigii resolvate după «drept» și după «lege».

In mânăstirile Țării, la Neamț, la Putna, la Bisericani, la Bistrița olteană, se traduceau — începând din secolul XV — numeroase «pravile», extrase clasice din textele romane în limba slavonă oficială.

Invocând opera legislativă a lui Alexandru cel Bun, Cantemir se raporta, desigur, la un extras din legile imperiale, din acele «Romanorum Graecorumque imperatorum edicta» care constituiau — precum spune el — dreptul scris al Țării.

Existența acestui extras — atât de mult desbătută nu modifică termenii problemei: Alexandru cel Bun nu putea adopta aceste legi romane ca regele unei monarhii occidentale care rupe cu o tradiție barbară. *Leges quoque Graecorum, quae* τῶν βασιλικῶν *libris comprehendebantur, suscepit*, zisese Cantemir, și textul său — destul de limpede — a suferit numeroase interpretări. Aceste legi constituiau din timpuri fără memorie, patrimoniul juridic al poporului românesc. Alexandru cel Bun putea adopta însă extrasul clasic al Basilicalelor, ca îndreptar oficial, text recunoscut, adevărată «carte de învățătură la pravilele împărătești».

Funcția legislatorului fusese definită de Justinian: *Romanam sanctionem et colligere et emendare*. Nu acte de creațiune, așa dar, în legile Romei, nici o atingere de principiu în dreptul roman, ci culegere, selecțiune, emendațiune...

Patrimoniul juridic al Romei e valabil, pentru noi, în totalitatea sa. Legislatorul ne oferă însă o cheie a textelor, o colecțiune de principii. «Carte românească de învățătură la pravilele împărătești» — așa se numește condica de legi a lui Vasile Lupu. «O deslușire a pravilelor împărătești», la atâta pretinde codicele lui Ioan Gheorghie Caragea.

Acești legislatori au fost pătrunși de conștiința mistică a legei romane. «Toți cei năpăstuiți — scrie Alexandru Ipsilante în prefața Manualului de legi — să-și afle dreptatea lor la limanul bunelor pravili, și la toți supușii noștri să se arate biruitoare dreptatea!»

Sancțiunile acestor legi sunt aidoma sancțiunilor divine, implică o mistică lepădare de păcat. «Pentrucă — explică același manual — această pământească judecată este a însuși lui Dumnezeu judecată».

In funcția de legislatori, domnii au manifestat, incontestabil, geniul roman al demnității lor — facultatea pururi creatoare de instituții ale Romei.

MEDALION DELA IMPĂRATUL GRAȚIAN

©BCU Cluj

BASARABIA IN UNITATEA STRAVECHE A DACIEI

de DUMITRU BERCIU

Viaţa Moldovei dintre Prut şi Nistru s'a depănat din cele mai îndepărtate vremuri mereu împreună cu aceia a întregei Moldove. Pentru timpurile preistorice, în care izvoarele scrise într'adevăr lipsesc, dar documentele păstrate în pământ vorbesc celor chemaţi să le asculte, Basarabia —, pământ deopotrivă al Basarabilor şi al Muşatinilor —, a intrat în aceiaşi mare unitate culturală şi etnică a Daciei străvechi.

Conceptul acesta se deosebeşte de noţiunea mai curentă şi deci mai cunoscută a Daciei antice sau romane. Hotarele acesteia au fost stabilite pe hartă încă de mult de către ştiinţa arheologică. Desigur că civilizaţia provincială romană a depăşit acele hotare politice şi militare, ea supravieţuind la Dunărea-de-jos şi în Carpaţi retragerii oficiale la Sud de Dunăre. Şi această civilizaţie romană din părţile noastre dăinui, împreună cu poporul, în plin proces de formare, al Daco-Romanilor, fiindcă altoiul roman s'a prins repede şi puternic pe un viguros trunchiu, hrănit cu seva unei tradiţii de cultură multimilenară. Hotarele Daciei străvechi nu se pot determina ca acelea ale unui stat politic ori ale unei stăpâniri, fiindcă în epoca premergătoare istoriei avem de a face cu fapte de civilizaţie, *cu vetre de cultură,* a căror lumină a iradiat în toate direcţiunile. In Dacia preistorică atari vetre sunt mai numeroase decât în alte părţi ale Europei şi creaţiunile lor rivalizează cu tot ceiace a dat mai înalt umanitatea preistorică din afara lumei mediteraneene şi orientale. In fiinţa noastră fizică şi spirituală sunt moşteniri ce vin din adâncul mileniilor, care apar din când în când la suprafaţă, sub formă de supravieţuiri sau persistenţe, ca tâşnirea «focurilor veşnice» de pe câmpurile bogate ale îndureratului nostru Ardeal.

In timpurile străvechi Basarabia a stat totdeauna sub flacăra pornită din focarele de cultură, fie din cele din Transilvania, fie din cele din Moldova sau din restul Daciei, ea fiind deci *o parte integrantă a spaţiului carpato-dunărean de odinioară* al îndepărtaţilor strămoşi ai poporului român. Adesori ea a jucat şi rolul în mic, pe care Dacia, — şi România de ieri şi de azi l-a avut în mare —, de a înlesni mişcările culturale şi etnice dela Apus spre Răsărit şi dela Nord spre Sud-Est, ori de a micşora efectul, în general distrugător, al revărsărilor dela Răsărit către Europa centrală, care se strecurau pe cunoscuta «cale a stepelor» euro-asiatice.

Cu deosebire în zilele de azi, cred că este potrivit a aduce la cunoştinţa unui cât mai numeros public unele fapte din vremurile de mult apuse, dar care au totuşi în prezent o semnificaţie ce nu va scăpa nimănui.

In cea dintâiu epocă a istoriei de început a umanităţii, adică în paleolitic, când se constituise prima industrie a pietrei cioplite, Basarabia era locuită de aceleaşi triburi sau seminţii, care ocupaseră deopotrivă Moldova, Transilvania şi Oltenia. Unele descoperiri din Nordul Moldovei vechi îşi găsesc o paralelă în silexurile de lângă Bucureşti. In ceiace priveşte rasa, care a locuit pentru prima dată pământul Basarabiei, ea este reprezentată prin *homo [illegible] underthalensis,* cu faţa prelungă şi mersul nu tocmai vertical, dar cu o grijă foarte pronunţată faţă de semenii săi morţi. El este creiatorul industriei mousteriene dela noi şi din celelalte părţi ale Europei. Urmele industriilor sale, ca şi ale descendentului său — *homo sapiens fossilis* — se găsesc mai aleş în valea Nistrului şi pe podişul basarabean. Oamenii de atunci trăiau în peşteri, în adăposturile de sub stâncă şi în aşezări deschise, de pe terasele pline de soare ale râurilor, înjghebându-se uneori în loess modeste ateliere pentru lucrarea silexului şi a cuarţitului. Din îndemnul d-lui Prof. I. Simionescu, preşedintele Academiei Române, adesea chiar cu participarea directă a D-sale, s'au cercetat amănunţit nu numai din punct dt vedere geologic şi paleontologic, ci şi arheologic, ţinuturile din Moldova şi Basarabia nord-estică, cât şi jud. Tighina, unde s'au descoperit interesantele depozite fosilifere dela Cimişlia din epoca terţiară. Nici jud. Bălţi n'a fost neglijat. In anii de după războiu au apărut destul de numeroase studii de amănunt şi chiar de sinteză, care înseamnă tot atâtea eforturi de a cunoaşte cât mai bine pe cei dintâi oameni din Moldova dintre Prut şi Nistru, cât şi mediul înconjurător, acela al faunei şi al florei. De la primele menţiuni din 1916 asupra existenţii paleoliticului în Basarabia şi până azi, cunoştinţele noastre au sporit mult. In felul acesta s'a ajuns la constatarea că cele mai vechi urme ale omului preistoric din Basarabia, ca şi din restul Moldovei şi majoritatea regiunilor ţării noastre, se pot pune acum 50.000 ani. Lipsesc desigur dovezile existenţii omului cuaternar din prima parte a paleoliticului, fiindcă nu se creiaseră condiţiuni prielnice vieţii omului. In perioadele mai recente ale paleoliticului se găsea un puternic centru de cultură în Transilvania, un altul în Oltenia, al treilea în Nordul Moldovei şi Basarabiei, cu Bucovina la un loc, şi al patrulea în Dobrogea. Intre toate aceste focare exista o strânsă legătură, industriile lor reprezentând acelaşi facies sau aspect cultural, cu foarte slabe deosebiri locale.

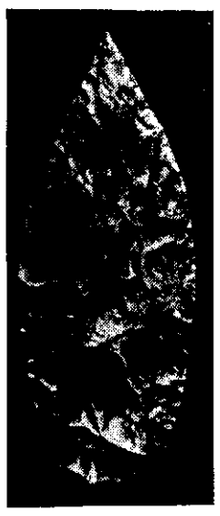

Fig. 1. *Vârful de suliţă în silex dela Cuconeştii-Vechi, jud. Bălţi.*

Cele mai însemnate staţiuni din această vreme se aflau pe Nistru, în jud. Hotin. Astfel notăm: Câşla-Negima, Cormani, Voroniţa, Babin, Molodova, toate în loiss, precum şi Naşlavcea, jud. Soroca. In Bucovina le corespundeau, printre altele aşezările dela Zamostea, pe Ceremuş şi Prelipce-Luca, jud. Cernăuţi. O menţiune specială merită descoperirea dela Cuconeştii-Vechi, jud. Bălţi, de unde provine cel mai frumos vârf de suliţă din silex din toată Europa răsăriteană în formă de frunză de salcie, care este în acelaşi timp şi cea mai veche şi cea mai autentică dovadă a unei arte superioare, care poate rivaliza cu produsele similare din Europa occidentală. Ea aparţine pirioadei solutreene, când lucrarea silexului sau a cremenei atinsese cele mai înalte grade de perfecţiune, datorită înzestrării cu o abilitate tehnică şi un simţ artistic puţin obişnuite ale populaţiilor de vânători de pe vremea aceia.

Civilizaţiile paleolitice din Basarabia şi Bucovina nu pot fi înţelese decât dacă le luăm împreună cu apariţiile contemporane din restul Daciei şi dacă, în al doilea rând, le raportăm la manifestările analoage din Europa centrală şi apuseană, fiindcă pentru vremurile ce se încheie pe la 10.000 în de Chr. mişcările culturale au în general o direcţiune dela Vest la Est. Basarabia face legătura cu Ucraina şi Sudul Rusiei, ca având o situaţie specifică. Clima ,fauna şi flora din cuaternarul Moldovei şi Basarabiei vîn să întărească imaginea unei lumi de tranziţie între Orient şi Apus, aşa precum aspectul însuşi al primelor civilizaţii o evidenţiaseră.

Viaţa, pe care o ducea omul paleolitic era dintre cele mai grele, din cauza deselor succesiuni de climă, cu repercursiuni adânci asupra felului de traiu, cât şi din cauza prezenţei unei faune de cele mai multe ori duşmănoase. El trăia din *adunarea* fructelor, a rădăcinilor suculente, a scoicilor şi a melcilor, din *vânătoare* şi *pescuit.* Se vâna în stepă şi în pădure. Oamenii paleolitici din Basarabia şi Moldova erau înconjuraţi de o faună foarte bogată, ale cărei resturi osteologice, descoperite în depozitele diluviale, sunt cercetate azi mai bine decât în celelalte provincii ale ţării. Pe plaiurile moldovo-basarabene se întâlnea rinocerul, cerbul, renul şi mamutul, cel mai căutat animal pentru carnea şi fildeşul său.

In perioada de trecere dela paleolitic la epoca cea nouă a pietrei lustruite, numită neolitic, viaţa din Basarabia, ca şi din alte părţi ale României, n'a cunoscut nicio întrerupere, fiindcă descoperirile dela Naslavcea, pe Nistru (jud. Soroca), Comarovo, Atachi şi Voloşcovo (jud Hotin) se plasează tocmai în această vreme de tranziţie: mesoliticul, în care trebue să vedem *primul ev mediu* din istoria umanităţii, caracterizat printr'o nestabilitate, prin numeroase prefaceri şi frământări în toate domeniile, la capătul cărora se forma noua sinteză a civilizaţiilor neolitice.

In epoca neolitică, prin care se înţelege o vreme nouă, în care lustruirea obiectelor de piatră, ceramica, agricultura, creşterea vitelor şi în general viaţa stabilă constituesc trăsăturile esenţiale, Basarabia ni se înfăţişează ca o provincie intens locuită de o populaţie agricolă prin excelenţă. Agricultura marchează, desigur, cel mai de seamă moment din istoria omenirii. Ea înseamnă trecerea dela viaţa de nomad a omului paleolitic şi mesolitic la cea stabilă, a cultivătorului de ogoare şi crescătorului de vite, ocupaţiuni ce vor rămâne de acum înainte caracteristica oamenilor legaţi de pământ. Oamenii se specializează în îndeletniciri. Apare o artă textilă şi o industrie ceramică. Fiecare membru al familiei, care este o grupare de oameni paşnici, contribuesc la bunul mers al gospodăriei lor. Bărbatul scormoneşte pământul, seamănă şi aduce roadele în modesta sa locuinţă, scoate din adâncuri ori culege dela suprafaţă silexul sau cuarţitul necesar uneltelor, procură lemne de foc şi porneşte la vânat sau la luptă, când nevoia o cere, iar femeea, acasă, toarce şi ţese, dar mai ales ea este aceia care lucrează vasele de lut, pe ai căror pereţi au rămas imprimate degetele mâinii sale harnice, fiindcă în timpurile acelea nu era roata olarului. Vasele se pictau sau se zugrăveau. Atari produse pictate caracterizează întreaga Europă sud-estică din epoca neolitică, a cărei desvoltare cuprinde în general meleniul III-lea în. de Chr. Pentru ţinuturile dintre Carpaţii Orientali şi valea Niprului epoca neolitică înseamnă dăinuirea exclusivă a ceramicei pictate.

In Basarabia se cunosc relativ multe staţiuni cu o asemenea ceramică zugrăvită, analoage celor din Moldova, Bucovina şi Ucraina. In Muzeul din Chişinău se aflau, înainte de silnica răpire de anul trecut, materiale arheologice din diferite aşezări basarabene. Staţiunea dela Darabani din jud. Hotin, pe Nistru, a fost cercetată în anii de după războiu mai amănunţit. De acolo au ieşit la iveală importante produse pictate, caracteristice, cu deosebire, stilului mai nou dela Cucuteni, de lângă Iaşi. Staţiunea dela Cucuteni, cu renume mondial, a dat şi denumirea unui cerc de civilizaţie dela Răsăritul Carpaţilor, dar care intră într'o *mare unitate culturală şi etnică,* ce se întindea din colţul de Sud-Est al Transilvaniei peste Moldova, Basarabia, Bucovina, Galiţia orientală şi Ucraina, până la Nipru. Această arie de civilizaţie, — *est-dacică* prin aşezarea geografică şi prin origine, după cum vom vedea —, cuprinde următoarele staţiuni reprezentative: Ariuşd, jud. Trei-Scaune, pe valea Oltului transilvănean, Cucuteni, jud. Iaşi, Sipenit, Bucovina, Koszylowce în Galiţia de Răsărit, Tripolje în regiunea Kievului şi *Petreni,* jud. Bălţi, pentru Basarabia.

Incă din 1902 şi 1903, profesorul E. von Stern dela Odesa făcuse la Petreni săpături, care, deşi restrânse ca întindere şi timp, au dat totuşi rezultate foarte bune, cunoscute apoi în întreaga lume savantă, mulţumită şi admirabilei publicaţii apărute în 1907, «Lucrările celui de al XIII-lea Congres arheologic rusesc» ţinut în 1905 la Ecaterinoslav. Vasele dela Petreni sunt de rară frumuseţă în decoraţiune şi de o eleganţă şi siguranţă a profilului puţin obişnuite. Ele stau alături de produsele cucuteniene şi de cele dela Sipeniţ, acestea din urmă cunoscute acum o jumătate de veac, precum şi alături de ceramica staţiunile transnistriene, ca cele de pe valea Bugului, Bobriţei şi Niprului.

E. von Stern, pus în faţa manifestărilor de la Petreni şi a celor similare dintre Nistru şi Nipru, a fost constrâns să le compare cu cele dela Micene, care, descoperite nu prea de mult de către Schliemann, stăruiau în mintea tuturora. De aceea, lucrarea, care trata şi despre Petreni, von Stern a intitulat-o: «Civilizaţia premiceniană în Sudul Rusiei», recunoscând prin aceasta, nu numai că ceramica pictată dela Petrenii Basarabiei noastre şi a întregului complex amintit este anterioară celei miceniene, dar şi că preliminariile strălucitoarei civilizaţii din vestita cetate a Atrizilor trebuesc căutate în Nord. Ceramica pictată nu este, evident, decât cel mult o latură a problemei originei civilizaţiei miceniene, care, ca vreme este ulterioară celei cu ceramică pictată din Europa sud-estică. Azi studiile de arheologie ,antropologie şi filologie au ajuns într'adevăr la concluzii indiscutabile în ceiace priveşte obârşia culturii miceniene, care scoboară dinspre Nordul dunărean. E drept că elemente ale ceramicei cu ornamente în benzi, de stil Cucuteni-Petreni-Tripolje se găsesc în mediul vechei Hellade, transmise patrimoniului acheo-micenian, dar cele mai de seamă bunuri culturale originare dela Dunărea mijlocie şi din Dacia se datoresc mişcării pornite spre Sud pe la jumătatea mileniului III-lea în. de Chr. din Vestul ţării noastre, când pătrunseră în Grecia şi cele mai vechi infiltrări indoeuropene. Acheii —, creiatorii civilizaţiei miceniene, pentru care von Stern vedea ca prototip pe eca dela Petreni — greşind, desigur, într'o oarcare măsură, — au ajuns în Grecia curând după anul 2000 în. de Chr., pornind din Nord, a doua patrie a lor fiind, pare-se, Dacia. Ei determinară primul proces de adâncă indoeuropenizare a Greciei preistorice. In sensul acesta trebue înţeleasă azi şi corectată încercarea lui von Stern din 1905 de a pune alături produsele superioare ale Sudului helladic cu cele din Basarabia şi Ucraina.

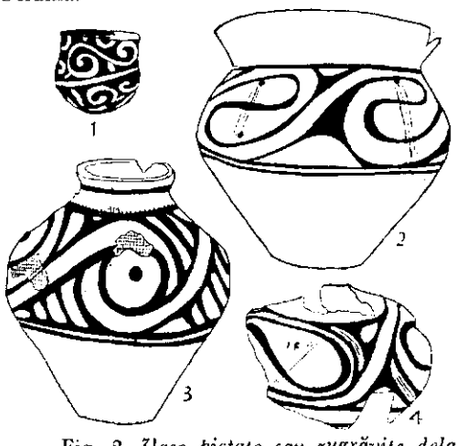

Fig. 2. *Vase pictate sau zugrăvite dela Cucuteni-Iaşi (1) şi Petreni-Bălţi (2—4).*

Revenind la descoperirile dela Petreni, să ne oprim puţin asupra ceramicei. Vasele se lucrau cu mâna, roata olarului fiind introdusă în Dacia abia cu 2000 ani mai târziu de către Celţii veniţi dinspre Vest. Pentru pictură se întrebuinţa culoarea roşie-vişinie, neagră şi albă. Motivele decorative erau variate, de caracter geometric. Ca elemente esenţiale ale decoraţiunii se întâlnesc *spirala şi meandrul,* de origine străveche-europeană şi duse ulterior în Grecia şi Creta, de către populaţiile agricole din Dacia, şi dela Dunărea-mijlocie, ca şi casa zisă *megaron,* cu pridvor şi vatră în centrul său, al cărei plan îl găsim la palatele cretane-miceniene şi în construcţia la Troia. Uneori întâlnim pe ceramica dela Petreni o decoraţiune zoomorfă şi antropomorfă, geometrizată, precum şi motive luate din natura vegetală, deasemenea stilizate mult. Această decoraţiune se datoreşte influenţei ce iradia spre Dacia din marile focare de cultură ale Orientului apropiat. Mai rară este tehnica inciziei. Ca forme principale notăm: urnele mari piriforme, comune întregului spaţiu cu ceramică în benzi (band-ceramică), ceşti bitrunchi-conice, suporturi în formă de binoclu, capace etc. Toate aceste forme sunt răspândite deopotrivă în toate staţiunile cu ceramică pictată din cercul transilvano-moldovo-ucrainian. In deosebi acelaşi repertoriu de forme îl găsim la Sipeniţ, în Bucovina.

O a doua caracteristică a civilizaţiei cu ceramică pictată este *plastica,* în a cărei modelare şi ornamentare avem de a face cu acelaşi fin simţ al măsurii şi al frumosului. Figurinele de lut sunt decorate cu striuri sau se pictează. Cele feminine sunt reprezentările unei divinităţi în legătură cu fertilitatea şi rodirea ogoarelor, precum şi cu ideea maternităţii. Figurinele masculine sunt mult mai rari decât cele precedente, ceiace ne face să ne gândim la existenţa unui *matriarchat* în părţile acestea ale Europei din acea vreme. Se ştie că plastica de care vorbim aici este de origine mediteraneană şi orientală. Vor fi avut loc şi practici religioase asemănătoare cu cele din lumea Mediteranei şi a Orientului, fiindcă întâlnim şi la noi «coarne de consecraţiune» şi jilţuri de lut. De pildă jilţul dela Lipcani, jud. Hotin, este nu numai o operă de artă, şi el desvăluie şi o latură importantă din viaţa spirituală a vremii şi a regiunii. Se practica fără îndoială, un cult agricol, fiindcă civilizaţia cu ceramică pictată este o *civilizaţie ţărănească, o civilizaţie de sat, ai cărei creiatori se ocupau cu lucrarea ogoarelor şi creşterea vitelor, fiind pe atunci cei mai înstăriţi din toată Europa preistorică,* exceptând, evident, lumea mediteraneiană, care trecuse la o civilizaţie superioară, urbană. Răstimpul, în care a dăinuit ceramica pictată, este cea mai prosperă epocă din istoria străveche a Daciei, ale cărei hotare, dinspre Răsărit, se întindeau, precum am văzut, până la Nipru. Basarabia şi Bucovina cădeau aproape în centrul acestei superioare culturi a strămoşilor noştri: *Pre-Tracii.* O atare vreme de intens progres se mai poate compara cu aceia a epocii bronzului din Dacia, când Tracii din mileniul II-lea în. de Chr., ca şi înaintaşii lor din mileniul III-lea în. de Chr., se bucurau de o mare prosperitate şi de o faimă a industriei lor ceramice şi mai aels de bronz, care pătrunsese departe spre M. Baltică şi până în Caucaz.

Inainte de a încheia acest capitol, se pune o întrebare: *de unde a venit ceramica pictată?* Strălucirea civilizaţiei cu ceramică pictată, care înseamnă într'adevăr cea mai înaltă manifestare din Europa străveche în întregime, a ispitit pe unii arheologi de a o compara cu un meteor, care a apărut deodată, a strălucit o bucată de vreme şi apoi a dispărut în noapte pentru totdeauna. Alţi arheologi au crezut că ea nu poate fi decât de origine orientală, aşa de mult se impusese ideea unei origini extraeuropene, din cauza inventarului superior al acestei neobişnuite civilizaţii. Dar în ultima vreme, cercetările şi descoperirile din ţara noastră, singurile, care puteau să dea o deslegare problemei originilor, s'au înmulţit în aşa măsură încât concluziile la care s'a ajuns au provocat o răsturnare a acestei probleme. Acum câţiva ani, sprijinit pe rezultatele săpăturilor noastre din jud. Vlaşca —, în multe privinţe şi originalitatea sa este cu atât mai mare. S'a revelatore —, cât şi pe descoperiri mai vechi, am ajuns la convingerea că *originea ceramicei pictate este în cuprinsul Daciei neolitice, ea fiind deci o creaţiune autohtonă.* Nu trebuesc neglijate nici influenţele din afară. Am adus atunci o serie de argumente noui, pentru susţinerea acestei păreri. Punctul de plecare al evoluţiei ceramicei pictate se află în civilizaţia neolitică din câmpia Munteniei şi din Transilvania sud-estică, numită de tip Boian, după aşezarea de pe lacul Boian, jud. Ilfov. De pe această bază, oamenii ceramicei pictate s'au întins repede spre Răsărit, ocupând Moldova, Basarabia şi Bucovina, iar în vremuri de prosperitate ei *au colonizat ţinuturile transnistriene, până la Nipru, în căutarea unor pământuri mai bune şi libere. Această mişcare colonizatoare a adus, pentru prima dată în regiunile ocupate, binefacerile unei civilizaţii stabile şi strălucitoare. După datele arheologice cunoscute până în prezent, se pare că aceasta este ce admirăiu civilizaţie neo eneolitică întâlnită în ţinuturile amintite. In felul acesta, temeiurile unei vieţi organizate, nu numai din Basarabia şi Bucovina, dar şi în toată întinderea dela Nistru la vechiul Borysthenes (Nipru), au fost puse acum 4500 ani, de îndepărtaţii noştri strămoşi din Carpaţi, Pre-Tracii, dela care, cu toate vicisitudinile unei istorii mereu sbuciumate, un fir neîntrerupt de viaţă duce până în zilele noastre.*

In epoca bronzului, care cuprinde în general a doua mie de ani dinaintea erei creştine, Basarabia şi Bucovina se orientează tot spre Carpaţi, Transilvania fiind în mileniul II-lea în. de Chr. şi în primele două secole ale ultimului mileniu în. de Chr. centrul metalurgiei tracice, mai apoi traco-ilirice. Pentru această vreme datele arheologice sunt excepţional de puţine, faţă de materialele descoperite în celelalte provincii ale ţării, dar destul de însemnate pentru a ne putea face o imagine clară despre locul ce-l ocupă Basarabia în cadrul Daciei din această epocă. Puţinătatea izvoarelor arheologice se datoreşte lipsei de cercetări în regiune. In afară de hotărîta alipire a sa la cultura tracică din restul Daciei, Basarabia mai reprezintă în această vreme, ca dealtfel în toată istoria sa, o provincie de tranziţie, de interferenţă a influenţelor venite dela Est, dela Sud şi Nord.

La sfârşitul eneoliticului, când produsele de cupru îşi fac apariţia alături de cele de piatră, întâlnim în Basarabia şi Bucovina, deşi sporadic, obiecte de aramă fabricate în Transilvania. Foarte caracteristic în această privinţă este toporul de luptă cu două tăişuri perpendiculare dela Cimişlia, jud. Tighina, care este cel mai de Răsărit exemplar al unei serii de topoare tipice atelierelor transilvănent din sec. 18—[illegible]-lea în. de Chr. Formele similare dela Tg. Ocna arată *direcţia răspândirii* unor atari produse, valea Trotuşului, ca şi acea a Buzăului şi a afluenţilor săi (vezi toporul dela Cătina, jud. Buzău) înlesnind, ca totdeauna, mişcările dintr'o parte şi alta a Carpaţilor. O altă descoperire din aceiaşi vreme, provenind din aceiaşi centru metalurgic, e securea de cupru cu un tăiş vertical dela Darabani, jud. Hotin, în valea Nistrului. Nici Bucovina n'a fost ocolită de aceste produse transilvănene. De pildă, lângă Vijniţa, la Milie, jud. Storojinet, s'a descoperit un topor de luptă cu braţele în formă de cruce, făcând deci parte din categoria, căreia îi aparţine şi exemplarul dela Cimişlia. In vremea imediat premergătoare epocii bronzului securi din Transilvania se răspândesc, peste Basarabia şi Bucovina, până în Rusia meridională şi răsăriteană, cu deosebire în regiunea Cubanului, unde civilizaţia epocii metalelor începe printr'o sinteză născută dintr'o colonizare central — şi sud-est-europeană şi influenţe central-asiatice. Aşa dar, este aci o repetare a unui fenomen semnalat în epoca precedentă: contribuţii ale populaţiilor din Dacia în creiarea civilizaţiilor din Sudul Rusiei.

In epoca bronzului propriu-zisă, se cunosc depozite şi descoperiri întâmplătoare. In afară de depozitul dela Teţcani, jud. Hotin, mai recent şi mai puţin cunoscut, insistăm aici asupra celui dela Borodino, jud. Cetatea-Albă, intrat de mult în literatura de specialitate mondială. In 1912 ţăranii din Borodino descopereau un important depozit, ascuns probabil într'un vas, din care n'a rămas decât un fragment. El cuprindea următoarele obiecte: 4 securi întregi şi 2 în stare fragmentară din nefrită şi serpentină 3 măciuci din piatră calcaroasă, 2 vârturi de suliţă şi unul fragmentar, din argint cu placaj de aur şi ornamente incizate, o lamă de pumnal de argint, cu dungă centrală, placaj de aur cu ornamente şi un ac de păr din argint, cu capul în formă de placă rombică, având deasemeni placaj de aur şi ornamente spiralice. Acest ac este de o mărime neobişnuită: 31 cm! Tehnica placajului de aur dela Borodino este foarte originală şi nu prea frecventă în timpurile preistorice. Ea aminteşte pe cea dela Micene, din perioada bogatelor morminte în groapă. Pentru securi, de o rară frumuseţă şi eleganţă, găsim material comparativ în descoperirile din Sudul Rusiei, de origine nord-europeană, în tezaurul L dela Troia II (pela 1900 în. de Chr.), precum şi în Asia Mică, unde, după cercetări mai recente, atari forme de securi de luptă apar încă în mileniul III-lea în. de Chr.. având deci o prioritate faţă de cele europene. Dar o replică foarte interesantă a celor trei topoare mai simple dela Borodino o găsim chiar în Basarabia. Astfel se cunoaşte un topor de granit verde. puternic lustruit, provenind dintr'o localitate necunoscută. Acest exemplar a fost expus în 1935 în Muzeul Ţării din Cernăuţi, cu ocazia Congresului de Arheologie şi Numismatică. Pe de altă parte s'a accentuat şi de alţi arheologi asemănarea pumnalului şi vârfurilor de suliţă dela Borodino cu cele miceniene. La un vârf de suliţă s'a remarcat şi o particularitate est-europeană. Acul însă, prin placa sa rombică, poartă, după toate probabilităţile, pecetea unei origini central-europene. Dar ornamentarea sa, în special cele două spirale «îngenunchiate», — pentru a întrebuinţa terminologia folosită de specialişti este ceva comun civilizaţiei câmpurilor de urne din Dacia de Sud-Vest şi din valea Dunării mijlocii. Atari spirale, în forma literei V cu capetele răsucite, apar în ornamentarea ceramicei din Oltenia şi Banat. Cele două spirale de pe acul dela Borodino amintesc deasemeni pendantivele de bronz, similare ca formă, de pe teritorul român-ungar al epocii bronzului

In felul acesta, depozitul din jud. Cetatea-Albă oglindeşte un complex de influenţe diverse, venite din toate direcţiunile. Importanţa

crezut de către unii arheologi că acest depozit ar fi aparţinut Traco-Cimerienilor, din prima epocă a fierului (pe la 700 în. de Chr.), dar după studii mai concludente reiese că el nu are nimic de a face cu presupusul cerc de cultură hallstattiană traco-cimmeriană, că nu poate fi înţeles în afara mediului Daciei de pe la 1300-1100 în. de Chr., date fiind analogiile subliniate mai sus, în care timp atelierele tracice erau foarte active şi când în întinsele cimitire de pe valea Dunării se întâlneşte o splendidă ceramică încrustată cu culoare albă, reamintind vremurile ceramicei pictate. Atâta vreme cât în restul Daciei cultura epocii de bronz rămâne specific tracică, deşi unele tente ilirice nu trebuesc neglijate, noi suntem înclinaţi a atribui depozitului dela Borodino o apartenenţă etnică tracică, Tracii fiind aceia care au creiat civilizaţia epocii bronzului din Dacia, de care Basarabia se alipeşte în mod organic şi în această vreme.

Din ultima mie de ani în. de Chr. nu avem prea multe descoperiri arheologice din cuprinsul Basarabiei, iar datele scriptice vin mai târziu şi ele aruncă lumină doar asupra celei de a doua jumătăţi a mileniului I-iu în. de Chr. De acum înainte zorile istorici încep să se ivească şi prezenţa coloniilor greceşti la Pontul Stâng nu rămâne fără ecou asupra interiorului tracic, traco-iliric şi pe urmă geto-dacic. Dintr'o perioadă mai timpurie, când se constituise sinteza civilizaţiei epocii fierului, avem depozitul dela Pavlovca, jud. Cetatea-Albă, care cuprinde numai două elemente inventarice, dar foarte caracteristice: o secure cu dungi reliefate — o variantă estică a aşa numitului tip de hache à douille, — precum şi o ceaşcă de bronz, cu toartă, al cărei profil aminteşte străchinile-capace de lut din cuprinsul Daciei primei epoci a fierului. Ceştile de forma celei dela Pavlovca au fost puse în legătură cu produsele similare nord-italice villanoviene, care au ajuns pe calea comerţului până în Podolia şi Galiţia. Dar nouă ni se pare că cea mai obişnuită cale de pătrundere către Sudul Basarabiei nu este cea dela Nord spre Sud, ci peste Oituz, pe unde treceau şi mai înainte obiecte de origine transilvăneană. Depozitul din Basarabia de Sud se încadrează în mediul Daciei, în special al Transilvaniei din prima epocă a fierului.

Prin sec. VI-lea în. de Chr. — ci nu mai de vreme, cum în general se crede azi —, are loc năvălirea Sciţilor spre Dacia. Prin aşezarea sa geografică, Basarabia nu putea fi ocolită de acest popor iranian. Un val al năvălitorilor a trecut peste Sudul Basarabiei şi Moldovei, către ţinutul aurifer al Transilvaniei, iar un altul pe la Nord, către Ungaria şi Europa centrală. Descoperiri scitice sunt puţine până acum în Moldova dintre Prut şi Nistru. Amintim aici descoperirile dela Năvârleţ, jud. Bălţi, caracteristice civilizaţiei scitice, în a cărei compunere au intrat aşa de diverse elemente, ca cele oriental-asiatice, greceşti, tracice şi ilirice, împrumutate dela populaţiile locale. La Năvârleţ s'a găsit un pumnal de fier, cu antene şi gardă în formă de inimă (akinakes), precum şi o brăţară de aur, cu capetele răsucite în spirală. După cum însăşi civilizaţia scitică se înfăţişează ca un complex foarte original tot aşa datele antropologice ne arată că nu poate fi vorba de un popor scitic unitar. De pildă, răposatul Alex. Doniri, studiind 12 cranii scitice dela Năvârleţ, găsise trei brachicefale, două mesaticefale şi două dolicocefale, la care se adaogă două feminine brachicefale.

Sciţii reuşiseră să-şi înjghebeze o puternică stăpânire în Sudul Rusiei, constituind un pericol, nu numai pentru Europa, ci şi pentru regatul persan. De aceea Darius I porneşte în anul 512 în. de Chr. o expediţie de pedepsire contra Sciţilor. Cucerind ţinuturile dela Sud de Dunăre, unde numai Geţii îndrăsnesc a i se opune, Marele Rege trece Dunărea pe la Isaccea, ajutat de o flotă greco-feniciană şi străbate Buceagul, în urmărirea Sciţilor, care se retrăgeau mereu. Expediţia nu are însă niciun rezultat şi Darius este nevoit să se reîntoarcă la Sud de Dunăre.

Când Marea Neagră se umplu, după sec. VII-lea în. de Chr., de un întreg şirag de colonii greceşti, Sudul Basarabiei şi ţinuturile transnistriene cunoscură o epocă de prosperitate. Tyras, azi Cetatea-Albă şi Olbia din regiunea gurilor Bugului şi ale Niprului deveniră centre importante, ale căror relaţii comerciale directe cu Transilvania erau foarte intense. Dela negustorii greci, poate şi localnici, a cules Herodot, venit chiar la Olbia, *primele menţiuni scriptice* despre pământul şi locuitorii Daciei.

Mai târziu, în expansiunea lor spre Est, scoborând, fie pe valea Nistrului, sau trecând din Ardeal prin Sudul Moldovei, Celţii —, strămoşii Francezilor —, pătrunseră şi în Basarabia, după cum ne arată descoperirile de la Bubuia, jud. Chişinău, deşi nu au un caracter specific celtic. Eminentul arheolog finlandez, A. M. Tallgren, dela Helsinki, — care a avut cândva cuvinte de frumoasă apreciere a eforturilor făcute în ultimile două decade de către arheologia românească —, a dat în 1926 o descriere amănunţită a tezaurului de la Bubuia. Acest tezaur cuprinde: o cască de bronz aurită, cu creastă, de influenţă sau fabricaţie celtică, un cazan de cupru, «de model scitic», zice Tallgren două phalere rotunde, 4 medalioane de bronz, pe care este repre-

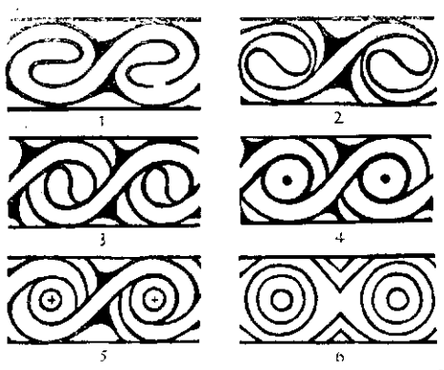

Fig. 3. *Motive decorative de pe vasele pictate dela Petreni, jud. Bălţi.*

zentat câte un cap de bărbat, două plăci de bronz ornamentate în relief, câteva cercuri de bronz, două obiecte de bronz de atârnat şi fragmente dintr'un vas de lut, în care probabil va fi fost descoperit tezaurul. Medalioanele sunt lucrate în stil naturalist, cu re-

©BCU Cluj

prezentări de patrupede şi capete de bărbat, pe când phalerele au un stil geometric. Este interesantă asemătarea, pe care o observăm între tratarea părului depe medalioanele şi plăcile dela Bubuia şi aceia a părului dela personagiile depe rythonul (vas sacru) dela Poroina, jud. Mehedinţi, considerat ca un produs al artei târzii scitice, în care noi vedem şi o trăsătură locală. Tallgren a constatat că cele mai bune paralele la descoperirile din Basarabia centrală, se găsesc în zona vest-balcanică şi in Transilvania. Pe de altă parte «tezaurul» dela Bubuia trebue studiat şi în legătură cu civilizaţia târzie hallstattiană din ţinutul carpato-dunărean, având deci elemente autohtone traco-ilirice. Aceasta înseamnă cu alte cuvinte că originea şi încadrarea sa stilistică nu se poate face în afara Daciei, cu toate influenţele scitice, celtice şi într'o oarecare măsură greceşti.

Infiltrarea celtică în Dacia a fost, în multe privinţe, o binefacere, de care au beneficiat şi pământurile naţionale recent eliberate. Atunci s'a introdus roata olarului în industria ceramică, moneta dobândeşte o răspândire largă, fabricându-se imitaţii după cele greceşti şi elenistice, se fabrică unelte de fier, plugul de fier apărând pentru prima dată în regiunile noastre. Influenţa celtică a determinat în al doilea rând, creiarea sintezei culturale daco-getice a La Téne-lui local, care a depăşit hotarele Daciei. după cum au dovedit descoperirile din ultimii ani din Galiţia. Dar prezenţa Celţilor a provocat şi o reacţiune a poporului daco-get, care, în vremea lui Burebista va lua forme violente.

Triburile daco-getice s'au întins până la Borysthenes, actualul Nipru. Pe baza onomasticei şi toponimiei traco- getice se constată într'adevăr o expansiune compactă şi constantă a Daco-Geţilor până la Nipru, multă vreme hotar etnic al neamurilor getice din Carpaţi, după înseşi mărturiile lui Ptolemeu, pe care geografia antică romană s'a grăbit a le înregistra întocmai. Toponimia mai atestă prezenţa sporadică a populaţiilor getice până în Caucaz. Studiile lui V. Pârvan, G. Mateescu, Wasmer şi alţii au adus interesante contribuţii la expansiunea spre Est a Daco-Geţilor. In Basarabia, ţinuturile transnistriene şi Ucraina meridională a fost un amestec de neamuri felurite: Sciţi, Greci, Celţi, Bastarni, Sarmaţi şi Germani, dar faţă de acestea elementul etnic getic —, şi în general carpato-dunărean pentru vremurile străvechi —, a format majoritatea de nediscutat. In special Bugul a constituit hotarul etnic, cultural şi politico-militar al neamului daco-getic, spre marginele sale orientale. De aceea. când Burebista întreprinde opera de distrugere a Celţilor şi de unificare a poporului getic, creind cel mai puternic regat dela Dunărea-de-jos şi din Carpaţi, inspirat şi de exemplul roman şi germanic al lui Ariovist, s'a gândit deopotrivă şi la triburile, cari locuiau din vremuri imemorabile la Răsărit de Nistru. El cuceri oraşul Olbia şi hotarul său răsăritean rămase la Bug. Regatul lui Burebista, care se întindea dela M-ţii Haemus (Balcanii) până în cadrilaterul Boemiei şi dela M. Neagră la Borysthenes, se sprijinea, nu numai pe o tradiţie de cultură unitară, ci şi pe precedente istorico-culturale, despre care am vorbit mai sus. Istoria se repetă, dar nu fără temeiu.

Intinderea stăpânirii romane pe ţărmul nordic al M. Negre a favorizat expansiunea getică spre Răsărit, iar după căderea lui Mitridate, temutul rege al Pontului, această expansiune a fost şi mai mult consolidată. Cu o jumătate de veac înainte de cucerirea Daciei, Romanii aveau sub ocrotirea lor şi apoi sub stăpânire Sudul Basarabiei şi însăşi cetatea Tyras (Cetatea-Albă) devenise un punct de sprijin al înaintării romane spre Crimeea. Prin anii 52—53 Plautius Silvanus, guvernatorul Moesiei, trecu Dunărea şi aduse sub ascultare romană toată câmpia valaho-moldo-basarabeană până la Cetatea-Albă. Politica romană de încercuire a Daciei folosi micile regate clientelare daco-getice dela gurile Dunării şi dela Nistru.

După părăsirea Daciei de către oficialitatea romană, dar nici de cum de către populaţia civilă, Basarabia împărtăşi soarta restului Daciei, fiind chiar şi mai expusă năvălirilor barbare dinspre Răsărit şi Nord. Pe solul său s'au descoperit antichităţi germanice, ca fibula de argint cu placaj de aur dela Vasilica, jud. Bălţi, din sec. III-lea d. Chr. Aceste antichităţi poartă aceleaşi caractere gotice, ca şi cele dela Apus de Prut şi de dincolo de Nistru.

In felul acesta am ajuns la vremurile cunoscute ale istoriei noastre naţionale, pentru a cărei deplină înţelegere timpurile cu mult anterioare ei au o valoare, peste care nu se poate trece, ele aducând azi o semnificaţie cu totul deosebită. *Avem un patrimoniu naţional străvechiu, ca niciun popor din jurul nostru, pe care suntem însă datori a-l cunoaşte cât mai bine, a-l preţui pe cât merită şi din care să ştim a scoate exemplele trebuitoare în momentele mari, ca cel de azi, în faţa cărora ne va pune istoria, mai de vreme ori mai târziu.* Dacă naţional-socialismul german a pornit dela cultura străveche-germană şi dela sublimerea însuşirilor rasei nord-germanice, iar fascismul italian dela exaltarea tradiţiilor Romei, pentru noi acest trecut multimilenar este o temelie, dela care trebue să pornim şi cu care să păstrăm un permanent contact, fiindcă dela generaţie la generaţie este o perpetuitate spirituală ce se transmite din veac în veac, din mileniu în mileniu. In aceste străvechi stratificaţii din sufletul neamului nostru stă şi tăria noastră.

Stăpânirea noastră în Basarabia şi în Bucovina este în concordanţă cu viaţa străveche a acestor provincii, care n'au fost niciodată regiuni periferice ale Daciei, ci părţi integrante, ca şi regiunile adiacente dela Răsărit. Vitejii noştri ostaşi, în frunte cu Generalul Antonescu, fanatic apărător al drepturilor şi al tradiţiilor acestui neam, au eliberat un pământ, care de mii de ani ne-a aparţinut. Noi aducem deasemeni o tradiţie de *sfinţire*, de *civilizare* a pământului basarabean şi transnistrian. E bine să se ştie acest lucru, fiindcă la drepturile, pe care istoria mai nouă ni le dă începând dela Muşatinii şi Basarabii întemeietori de Ţară, drepturi, pe care sabia soldatului român le sapă azi cu litere de foc în cartea veşnică a neamului, se adaogă, precum am văzut, moştenirea ce ne vine dela îndepărtaţii strămoşi, care înseamnă în acelaşi timp o continuă strădanie de a răspândi lumina civilizaţiei din vatra carpatică spre Răsărit, cât mai departe spre Răsărit. Strajă la porţile răsăritene ale Europei străvechi, dar şi creiatori şi răspânditori de cultură specific europeană, — şi în deosebi sud-est-europeană —, aşa au fost şi înaintaşii noştri din vremurile preistorice.

Noi nu ne simţim streini nici dincolo de Nistru, fiindcă soldaţii noştri păşesc, nu numai pe urmele voevozilor obladuitori de oameni româneşti, dar şi pe acelea ale marelui rege daco-get, Burebista, care, printr'o sforţare urmărită cu teamă de însuşi cuceritorul Galiei, Caesar, reuşise să încorporeze într'un stat unitar toată naţiunea getică, dându-i la Răsărit ca hotar Bugul, fluviu dacic din imemorabile vremuri. Nu ne simţim streini, deoarece opera de civilizare a meleagurilor transnistriene aparţine elementului românesc, rămas acolo, înfipt în pământ, cu toată urgia vremurilor ce s'a abătut asupra sa, iar sămânţa unei civilizaţii stabile, aşa cum o cunoaşte pentru prima dată umanitatea preistorică, a fost sămănată încă de acum patru milenii şi jumătate de către neamurile străvechi-tracice de pe plaiurile Moldovei.

Ceeace se întâmplă azi sub ochii noştri, nu este altceva decât o revenire, o redobândire a unei moşteniri străbune.

MOARTE RODITOARE

de ION COVRIG-NONEA

Prins în vârtejul vieţii zilnice, cu orizonturile limitate la o succesiune de întâmplări înconjurătoare, omul împinge fatala scadenţă care apasă pe conştiinţa sa, într'un viitor îndepărtat şi nebulos. Gândul morţii apare însă cu putere în momentele cruciale ale vieţii omului, în acele momente în care primejdia este iminentă şi ameninţă existenţa. In toată a sa sălbatecă goliciune, conştiinţa morţii i se descoperă atunci. Viaţa reacţionează din toate resorturile ei, afirmându-şi voinţa de a fi.

Oamenii din toate timpurile au privit moartea prin prisma propriei lor concepţii de viaţă şi prin forţa morală iminentă fiinţei lor.

Prezenţa în istorie a unui popor se explică prin modul său propriu de a rezolva problema morţii.

Există indivizi şi popoare cari au un defect organic şi spiritual: groaza morţii. Pentru a se păstra, vor fi gata să facă orice: compromisuri şi acte de umilire, — totul fiind subordonat dorinţei, faţă de care nu cunosc alta, mai înaltă: *a trăi.* Oricum, nu importă, să trăeşti numai!

Popoarele şi indivizii din această categorie nu vor lăsa urmă în istorie. Incercuiţi de condiţiile prezente ale vieţii lor, nu vor cunoaşte niciodată râvna stăruitoare, prelungită, de a cuceri tărâmuri spirituale cu orizonturi transcendente vieţii zilnice. Viaţa lor se va consuma biologic, în cotidian, pulverizată în acţiuni mărunte, de o valoare imediată, pragmatică. Nu vor putea trăi niciodată pentru *ceva.* Setea de absolut va rămâne streină de sufletul lor. Ei nu au nici sensibilitatea pentru ideal, care singură transfigurează viaţa, nici elementul dinamic care să înfăptuiască idealurile ei. Şi chiar dacă, mintal, se schiţează uneori în sufletul lor, visul unei alte lumi, el va rămâne tangent vieţii lor. Căci le lipseşte spiritul de aventiră şi capacitatea de efort sistematic prelungit, necesare spre a-l realiza. Istoria îi va înregistra marginal numai prin prezenţa lor biologică în lume.

Sunt apoi oameni şi popoare care nu au acest viciu fundamental. Nu cunosc teama de moarte. Consideră moartea ca pe o necesitate implacabilă. Supuşi acestei legi a firii, ştiu să moară aşa cum trăesc: în mod firesc. Virtual au în ei puterile care le pot afirma prezenţa în istorie.

Dacă însă această acceptare senină a morţii se manifestă numai pe plan biologic şi se consumă ca un fapt biologic, asemănător celui din lumea plantelor şi animalelor, fără să atingă şi să fecundeze spiritul, fără să împingă viaţa spre actul eroic, atunci moartea lor rămâne nerodnică pentru sporul de prestigiu, propriu, şi ca valoare istorică. In acest caz, categoria aceasta de oameni şi de neamuri are un alt defect, unul spiritual-dinamic: n'are energia necesară de a transforma acceptarea firească şi senină a morţii într'o valoare, de a o pune în serviciul unei cauze şi plătind tributul morţii, să contribue la înfăptuirea idealurilor cauzei şi să sporească prin aceasta patrimoniul ei de prestigiu.

In acest caz, viaţa se consumă biologic, cu mici realizări întâmplătoare, de o valoare minoră; iar moartea rămâne puţin rodnică spiritual şi istoric.

Sunt, în fine, oameni şi neamuri cari şi-au rezolvat odată pentru totdeauna problema morţii. Au rezolvat-o pe plan spiritual şi real, deopotrivă aventură a spiritului care se vrea trăită şi înfăptuită cu sete în istorie.

Această categorie de oameni şi de neamuri îşi afirmă prezenţa în istorie şi face istoria! Işi afirmă prezenta în istorie, pentrucă trăesc pentru ceva; şi fac istoria, pentrucă sbuciumul şi fapta lor creează forme de viaţă şi valori cari servesc drept norme de viaţă pentru ei şi pentru alţii.

Pusă în serviciul unei cauze, moartea lor este, prin urmare, o moarte roditoare. Ea nu se consumă ca un fapt banal, firesc, la fel cu împlinirea unui soroc, ci se consumă pentru un scop măreţ, care înalţă pe om şi-i sporeşte prestigiul. Energiile vieţii lor se strâng, se disciplinează şi, ordonate, cu maximum de economie, se deslănţue pe traectoria fixată de idealurile de viaţă a căror realizare o urmăresc. Depăşind condiţiile biologicului, transformă moartea într'un fapt rodnic. O pot face deoarece au forţa sufletească necesară să nu se lase sdrobiţi de povara gândului morţii. Ei privesc moartea şi o acceptă cu seninătate. O caută şi o acceptă, atunci când idealurile lor de viaţă o cer.

Oamenii şi popoarele din această categorie, sunt modele în istorie, iar viaţa şi faptele lor stau scrise pe paginile de aur ale cărţilor cari povestesc despre trecutul omenirii.

Fatalismul poporului românesc, acel atât de mult discutat şi hulit fatalism al spiritualităţii satului românesc, ne arată, că Românul nu e stăpânit de groaza morţii. El ştie să moară pentru că vede în moarte un fenomen natural, — cum e lumina soarelui sau grindina — un destin care încearcă deopotrivă toate fiinţele, şi căruia nu i se poate sustrage nimeni şi nimic. In consecinţă, orice sbucium în faţa morţii sau efort de spargere a cleştelui ei, este inutil. Orice încercare de a nu i te supune ar face să sporească durerea omenească. Suprema încercare a vieţii trebue privită cu linişte.

Este atitudinea păstorului din Mioriţa. In această poemă, seninătatea sufletească a celui care îşi aşteaptă sfârşitul, atinge sublimul şi constitue treapta cea mai înaltă de realizare, nu numai estetică dar şi metafizică a morţii.

Ceeace am dovedit însă mai puţin este că ştim să şi făptuim pentru realizarea visului nostru. De repetate ori in istoria noastră efortul nostru de realizare s'a dovedit minor faţă de vis. Românul a învăţat să viseze, dar nu a învăţat îndeajuns cum să transpună, prin muncă şi jertă, visul pe plan real. El trăeşte încă perioada romantică, de fantazare, a idealurilor. El nu a trecut încă în perioada credinţei fanatice în reuşita luptei, ca acolo, prin străduinţe încordate şi prin jertfe permanente, să dea forme concrete visului şi să transforme, astfel, moartea lui într'o valoare.

Este, oare, aceasta o insufienţă organică, deci permanentă a sufletului românesc ?

Exemplele trecutului şi lupta de epopee la care participăm astăzi pe câmpiile basarabene şi ucrainene, ne-o arată ca pe o insuficienţă momentană, ca o rezultantă a lipsei de disciplină interioară în viaţa sufletului românesc şi nu ca o tară ereditară cu rădăcini adânci. Ea apare ca o slăbire a efortului eroic din viaţa românească şi o timorare a sufletului românesc situată între două epoci din istoria românească. Cea dintâi e epoca voevodală, când printr'un Ştefan cel Mare şi Mihai Viteazul ne situam în plină frământare istorică europeană, ca paznici ai civilizaţiei, la porţile ei dela Răsărit. A doua este aceea care se deschide acum. Prin armatele noastre biruitoare, comandate de generalul Ion Antonescu, ne reluăm vechile sarcini, pe cari le-am neglijat un răstimp. Prin aceasta redevenim iarăşi noi, cei de totdeauna, afirmându-ne hotărît în istorie, pe măsura puterilor noastre, în rostul nostru de totdeauna. Faptele zilelor de acum tăgăduesc părerea că noi Românii n'am şti să trăim şi să murim pentru un ideal vrednic de a fi înscris în istorie. Mărturiile noastre drepte o spun: paginile din trecutul nostru de aur, secolele de strălucire românească la gurile Dunării, reînviate în vremea noastră, de eroii căzuţi în luptă pentru civilizaţia europeană şi pentru noua ordine a lumii. Basarabii şi Muşatinii şi faptele sfinţilor martiri ai Ardealului vorbesc de dincolo de mormânt şi afirmă puterile etern biruitoare ale sufletului românesc în moarte.

Ei au trăit în lume pentru un ideal, s'au sbătut pentru împlinirea lui şi au jertfit pentru el.

In faţa ochilor lor ei au avut viziunea clară a idealului urmărit, cu toate piedecile şi riscurile ce stăteau în calea împlinirii lui. Ci ei au biruit conştiinţa morţii, şi au triumfat, dacă nu prin viaţă, prin moarte. Căci moartea lor a fost o moarte roditoare.

Intorşi la noi înşine, la sufletul şi tradiţia noastră voevodală, după ce am rătăcit un timp pe cărări streine de noi, putea-vom călca pe drumul lor, putea-vom făuri visul lor ? Avem oare puterea lor de credinţă şi de jertfă ?

SCRISOARE CĂTRE ANII MEI / de VIRGIL NISTOR

Prin ce vine se vor fi scurs de nimenea ştiuţi atâţia ani
De când se adunară 'n ochii mei dintâiu luminile?
Câte visuri am clădit cu tinereţea şi le-am vândut pe bani
Şi câte toamne mi-or fi veştejit de-atunci grădinile?

Nu mai am nimic azi şi'n nopţile albe doar cu gânduri mă desfăt
Şi-mi chem amintirile, îngerii mei, cu psalmi de flaut.
Tată, pe pruncul de-acum zece ierni cu păr înflorit de omăt
Nu-l mai cunoşti şi prin vecini nu te mai duci să-l mai cauţi?

De-atunci au crescut mălini albi în grădinile anilor mei
Şi eu mi-am pierdut paşii prin streini ninşi cu preşuri de flori.
Anii mei duşi, v'au cuprins însingurările cu linişti de stei
Şi v'am găsit pe uliţi unde v'am purtat de-atâtea ori.

INTERIOR ŢĂRĂNESC DIN MARAMUREŞ

©BCU Cluj

CRONICA

FILOSOFIE

UMANISM ȘI CULTURĂ — In desbaterile ideologice care frământă, în forme de radicalizare necunoscute, lumea spirituală și socială, umanismul are incantestabilă actualitate: e atacat, combătut și înfierat în genere ca estetism, individualism, raționalism. Cu cât violența polemicii și radicalitatea reformelor sunt mai mari, cu atât se vede mai clar însă adâncimea rădăcinilor sale. In Germania a reușit să se mențe la ultima reformă a învățământului într'o respectabilă poziție deși școala și pregătirea spirituală sunt în dependență de concepțiile antiumaniste ale statului.

Atât criticile cât și apologiile sale se dau însă pe un anumit plan ideologic și doxografic, ca și când ar fi vorba numai de programe mai mult sau mai puțin teoretice asupra idealului cultural așa cum sunt structurate actualele forme de gândire ideologică, postiluministe sau pozitiviste. Declarând pe Petrarca estetist, pe Erasm moralist sau generația clasicismului german estetic-clasicistă, se săvârșește o gravă deplasare de înțeles în artă. Renașterea admira frumusețea și înțelepciunea clasică, considerând-o drept canon și cel mai înalt scop al vieții: Trăirea acestor valori era însă altfel decât la noi. In constelația forțelor vieții aveau cu totul altă poziție structurală decât au în actuala situație spirituală, din care pornesc judecățile. Felul de absolutizare și adâncire a trăirii cu care Renașterea sau clasicismul au simțit anticitatea și în genere arta și frumusețea, are ceva de religiozitate în comparație cu atitudinile noastre obiectiviste.

Deaceea este inexactă denumirea de estetism aplicată unor astfel de trăiri și conceperi a vieții. E o fundamentală deosebire de înțeles între ceeace numim și ce însemnează pentru noi, azi, arta și esteticul, și ce însemna pentru Schiller, de exemplu. Deosebire fundată adânc în structura ultimă a trăirii acestor valori, corespunzătoare multor coordonate istorice, culturale, spirituale. Renașterea și Clasicismul în grandoarea și productivitatea lor incontestabilă, credeau, înțelegeau și simțeau arta — altfel decât lumea actuală.

Atitudinea umanistă față de artă, moralitate și celelalte motive specifice din totalitatea structurală a vieții, nu se poate însă cit. direct din programele și ideologiile timpului Relevanțele fenomenelor, specificul trăirii concrete, nu se poate constata în atitudinea și interpretarea pur teoretică, ideologică. Programele umaniștilor sunt, în comparație cu influența lor, foarte rare, iar încercări de fundare științifică propriu zisă a concepțiilor, n'au dat decât puțini; cele mai de seamă rămân dela Wilhelm von Humboldt și, în zilele noastre, Werner Jaeger.

Este necesară deci o interpretare specială, reînsimțindu-ne și reconstruind situația istoric unică a Renașterii în coordonatele sale spirituale, sociale, etc., pentru a putea prinde, în anumite granițe, coeficienții de trăire ontologică a desbătutului fenomen. Aceasta este și rezultatul ultimelor cercetări sistematice din filosofia culturii și științele spiritului. Fiece situație spirituală și culturală este istorică și are anumite valori de locațiune a factorilor în constelația respectivă cu foarte determinați coeficienți de trăire existențială a valorilor și ideilor.

In fiecare stadiu de trăire și realizare istorică aceleași valori și reprezentări au altă priză existențială, fără a pierde cu totul identitatea sau continuitatea; δίκη la Homer, Hesiod, Eschil sau Platon prezintă exemplar modificările cultural-ontologice relevante ale uneia și aceleiaș valori în diferite stadii: pir ontic la Homer, cosmic la Eschil, logic-dialectic la Platon.

Aceste revelanțe nu se pot prinde însă tematic în poziția de interpretare pur ideologică și doxografică, care poate conveni în totul cel mult raționalismului secularizant al iluminismului european.

Nici inimicii nici apologeții ideologici, care cred că simpla afirmare a «voinții de a fi om» poate fi constitutivă atitudinii umaniste, nu prind miezul lucrurilor. Sunt în genere poziții nefructuoase, dogmatic-polemice și importanța lor rezidă în funcția de exponenți simptomatici ai anumitor straturi mai adânci din realitatea istorică.

De unde rezultă că o cunoaștere adequată și esențială a motivelor spirituale și cultural relevante din ceeace se numește Umanism nu e posibilă decât în perspectiva metodică adaptată complexei sale structuri.

Studiile clasice și în genere cultura antică, sunt la noi învăluite într'o atmosferă specifică de simpatie și pietate, cel puțin in lumea științifică și culturală cu adevărat reprezentativă. Care este însă contactul substanțial al valorilor și culturii noastre cu anticitatea în cele trei domenii fundamentale: școală, știința și cultura generală? Fără îndoială este în primul rând ideea latinității noastre, una din cele mai puternice idei din conștiința culturii românești. Granițele eficacității sale structurale îi sunt date însă de caracterul strict al unei tipice idei culturale, un factor pur teoretic-ideologic deci. Eficacitatea ei istorică incontestabilă — nu presupune și nici nu a cauzat un contact creator substanțial cu lumea antică și valorile umaniste și nu rezolvă deci problemele vizate de noi.

Tot în cadrele generale ale culturii s'au făcut unele încercări de ideologie teoretică cu orientări clasice, propriu zis clasiciste. Ele intenționează relevarea valorilor specific omenești subliniind autonomia demnității și un fel de autarkie etică fundată în «conștiința de a fi om». Lipsurile acestor sforțări sunt ușor de văzut: oricât de justă și nobilă este intenția și declararea hotărârii de a fi și rămâne «om», aceste apeluri nu sunt eficace fiindcă ele presupun drept știut, ceeace știm azi mai puțin ca oricând: ce este de fapt omul, care este esența și deci menirea lui adevărată. Se știe cum criza din jurul acestor întrebări a dus în zilele noastre la constituirea antropologiei filosofice, cu întregul complex de științe dela Biologie până la Metafizică, schițat genial de Max Scheler. Problemă radicalizată apoi de Martin Heidegger, care a făcut din hermeneutica existenții omenești ontologia fundamentală. Ceeace știm despre om este luat din manifestările sale, actele și creațiile de tot felul, cercetate de reflexia științifică în diferitele domenii speciale.

Pentru soluția acestei «crize» a omului, care nu constă numai în simptome de psihologie banală, ca neliniște, nemulțumire, etc., ci mult mai adânc în structurile naturale sufletești și spirituale ale existenții, trebuesc sondagii, experiențe și suferințe de alte adâncimi, decât declarații și programe ideologice. Fiindcă esența sa pare a consta într'o specifică încrucișare și întretăere a multiplelor regiuni, dela natură până la religie, la care participă și prin care omul *devine, ceeace este.*

In domeniul științelor anticității — filologice și istorice, — am avut norocul ca mulți dintre reprezentanții clasicismului să fie oameni cu viața personală și națională, depășind specialitatea; lor le datorim păstrarea ethosului idealist și al pietății pentru Anticitate. E destul să cităm dintre cei dispăruți pe Odobescu, Pârvan, Valaori, Evolceanu, Cezar Papacostea. Ce însemnează a te menține înflăcărat și idealist în realitățile vieții dela noi, cu totul altfel decât în orașele universitare apusene, se poate vedea numai după adâncirea situației și depășirea criticismului ușuratic.

In afară de faptul că cercetările pur științifice au valoare indirect mijlocită pentru umanismul propriu zis, deși îi sunt fundament istoric unic, contactul științific cu Anticitatea întâmpină la noi și alte mari dificultăți, legate de situația generală a științelor spiritului și culturii: lipsuri materiale (carte, reviste, etc.), de atmosferă și tradiție, etc. Ele fac cercetări serioase numai în anumite limite posibile, în special în Arheologie, și cu mari sacrificii personale.

Este aproape imposibil de văzut în ce chip s'ar putea menține nivelul cercetărilor noastre, generale — nu în excepții individuale — la pas cu ultimele culmi ale producției științifice europene, când însăși înțelegerea lui Wilamowitz, Werner Jaeger, Schadewald, Reinhardt, Weinstock, etc. presupun adânca tradiție și enorma densitate a atmosferii spirituale, în care s'au cristalizat. Singura cale posibilă, după părerea noastră, vom încerca a o schița după analiza adâncită a factorilor culturii și existenței noastre românești.

Situația studiilor clasice în învățământ a fost des pusă în desbatere cu prilejul modificărilor programelor școlare. In fața marilor amputări efectuate se pune serios întrebarea dacă persistă încă condițiile minime, presupuse de ținta învățământului clasic: formarea sufletului și spiritului în raport cu idealul universal și armonic, prin contactul substanțial tainic dintre spirit și spirit. Câtă vreme amputările, incontestabil orientate de motive reale, ale timpului și materialului nu sunt întovărășite de revoluționarea profundă a spiritului și metodei de organizare și predare, nu se poate aștepta mai mult decât se obține azi în rezultatele medii.

Această situație se prelungește, firește, la Universitate. Cu capitalul de vază căpătat în școală și cu anii de care dispune, adolescentul umanist nu poate depăși media calitativă și cantitativă curentă. Este experiența tipică și dureroasă a profesorilor noștri, formați în centrele apusene. Este dela sine înțeles că și această problemă cere soluții cu totul specifice. Urmează deci imposibilitatea unui contact și adânciri substanțiale a culturii noastre prin cercetări și studii humaniste asupra culturii antice?

Deocamdată se poate vedea cu evidență că pe bazele și structurile metodice actuale, imitate după Apus, o imersiune rodnică și creatoare este într'adevăr imposibilă. Vor trebui căutate și încercate noi drumuri. Ce s'ar putea câștiga în acest scop din analiza sistematică a umanismului, în sensul celor spuse, vom încerca să dovedim într'o sercetare specială. Cu evidențierea faptului că esența și eficacitatea umanismului nu costă în ideologie programatică, ci în anumiți coeficienți structurali, ontici și existențiali, ai valorilor și ideilor, și cu determinarea sa antropologic relevantă în sensul lui Max Scheller, nu am făcut prea mult pentru problemele culturii românești.

Situația noastră spirituală cuprinde o problematică specifică, de unde rezultă nevoia de a crea forme noui și proprii de contact și cunoaștere a lumii antice. Crearea nouilor forme presupune însă existența unei anumite rețele de probleme cu un nivel minimal și constituite sistematic din metodele și rezultatele ultimelor cercetări științifice și filosofice.

Gândirea românească actuală se află tocmai în stadiul construirii elementelor acestei problematici: în psihologie, sociologie, filosofia culturii, cât și în ideologiile generale politico-sociale avem de pe acum începuturi de preocupări serioase și rodnice.

Ștefan Teodorescu

ETNOGRAFIE

STILUL VIEȚII ROMÂNEȘTI — Despre poporul românesc s'a afirmat în repetate rânduri că duce o viață plină de pitoresc. De fapt, privit din afară, fiecare popor prezintă anumite trăsături pitorești. Greșala unora dintre noi constă însă în tendința de a lega pitorescul de exuberanță, de extravaganță. In consecință, deoarece confundau somptuozitatea și excesul cu pitorescul, orășenii au imprimat un accent de luxurianță pitorescului românesc originar întemeiat pe simplicitate, încărcând bunăoară în fel și chip costumul național, spre a-i împrumuta o înfățișare mai frivolă, mai țipătoare, conformă gustului lor pervertit. Românul însă, în afară de ornamentică, unde dă loc la o excepție, pentru un motiv pe care-l vom indica mai jos, nu face risipă de forme și podoabe. Costumul popular autentic este simplu, conservând culoarea albă până astăzi predominantă. Prin aceasta, el își mărturisește aplecarea către uniform și simplicitate, titluri de prestigiu ale antichității, chiar cu riscul de a-și atrage învinuirea că nu este practic, întrucât culoarea lui preferată nu e rezistentă.

Să ne apropiem însă atenția de obiectele casnice, gospodărești, înflorite spre a li se împrumuta un aspect mai atrăgător, făcându-le îmbietoare la sudoarea muncii. Drept furcă, pe care ciobanul o trimite din munte iubitei, poate fi întrebuințat și un simplu arac, cu pala de caer înnodată în vârf, dar pentru a-i imprima un aspect mai ademenitor și a face astfel lucrul mai agreabil, furca e meșteșugită artistic. Accentuăm însă că Românul făurește rar obiecte de artă gratuite, fără scop practic. Mai precis spus, un asemenea lux își permit cu deosebire păstorii. De obiceiu, Românul e econom cu dozarea elementului estetic. In această privință păstorul face excepție. Insă, o atare desprindere din comun e condiționată de împrejurările în care trăește. Amănuntul migălit din belșug — în crestături de linii întretăiate, romburi înlănțuite, pâlnii scobite dințat în lemn, ținând seamă că materialul ce-i stă la îndemână nu-i permite să fie decât cioplitor zelos — apare pe furci, pe cupe sau cote, pe măciuci, rame sau cruci și alte asemenea obiecte mărunte (multe din ele făcute numai ca simple obiecte de decor, fără o finalitate practică) din nevoia de a umplea cumva timpul cu o ocupație, din necesitatea de a-și alunga deci «urîtul». In genere, condiția de traiu a păstorului, poate nu mai liniștită, dar mai autonomă, cu răgaz îndeajuns, meditativă tocmai din lipsă de lucru și alimentată totuși de emoții tari, pare mai prielnică desvoltării artei populare decât viața agricultorului mai năpădită de treburi și griji. In cumpăna creației artistice anonime, disproporția dintre comoara unui popor de munte și averea altuia de câmpie, pare a fi accentuată. Creația reclamă solitudine.

Operele de proporții mari, ca bisericile de pildă, au primit la ridicare mai ales contribuția unor spirite individuale, adese cu stigme de import. Aptitudinile artistice ale sufletului popular românesc se desvăluesc așa dar pe deplin cu deosebire în obiectul mărunt, în instrumentul necesar gospodăriei. Inainte de a trece însă la facerea unei vizite fugare într'o gospodărie românească, ne vedem ispitiți să mai furnizăm un argument în sprijinul presupunerii noastre că țăranul nu prea produce obiecte de artă pură. Credem că deprinderea de a închipui broderii e o inducțiune a orientului, — al cărui lux fastuos n'a putut deaifel să ne altereze gustul pentru simplicitate, — unde femeile, în genere soții de negustori, deci cu ceasuri de răgaz, se pot consacra oricând unor asemenea treburi de agrement. Din societatea de mijloc, de oameni de afaceri, acest obiceiu a pătruns foarte greu în straturile de jos ale poporului nostru, tocmai pentrucă e considerat ca un lux, un joc inutil. Până astăzi, în sens ironic, femeile harnice, când se dau uneori la puțin taifas, spun despre cele leneșe și fără lucru ca «fac spitura». Așa dar, sătenilor le place să-și înfrumusețeze lucrurile între și prin care trăesc, dar înțeleg s'o facă mai ales cu acelea care le sunt cât de cât și necesare existenței, gospodăriei, gratuitatea absolută fiind aproape exclusă din mentalitatea în genere practic orientată a poporului.

Săvârșind acum un examen sumar al motivelor sale estetice, pentru a le evidenția cu exemple însușirile, să începem cu locuința. Pe dinafară, pereții caselor sunt în genere albi, numai văruiți. Inăuntru credem că țărancei i-ar conveni să-i aibă la fel, însă îndemnuri practice o silesc să-i pună la adăpost de contaminarea fumului și a prafului. In odaja de locuit, pereții se stropesc de obiceiu succesiv cu diferite combinații de culori stinse, se împestrițează, ei prinzând în ansamblu un aspect fumuriu, amănuntul nuanțelor coloristice pierzându-se în uniformitate. O cameră, două, rezervate pentru oaspeți, totdeauna gătite, sunt însă deobiceiu zugrăvite, dându-se pereților un fond alb, peste care se aștern flori stilizate, sau figuri combinate din diverse utilizări ale liniei drepte, ele repetându-se cu regularitate și înconjurându-se totul pe deasupra cu un brâu mohorît, adescori cu mici figuri geometrice. (Utilizarea geometriei se poate observa mai bine la ouăle încondeiate). Covoarele sunt țesute într'o alternare regulată, de cel mult trei culori, de-a-curmezișul, deasemenea discrete. Păturile pentru laiță, pânzatura pentru masă, respiră aceeaș uniformitate, aceeași notă de colaborare, de integrare în ansamblul interiorului. Afară foișorul e nevopsit, așa cum îl colorează natura și vremea, iar merii aliniați pe dinaintea casei sunt alb spoiți până pe sub coroană, la fel cu pereții. Ici colo, câte o brazdă de busuioc amintește verdeața câmpului. Nimic violent, nimic pestriț, nimic fără gust. Cadrul vieții țărănești este estetizat deci cu simplicitate, — apelându-se coloristic la albul imaculat, — într'un chip nuanțat cu discreție, tonurile diferențiate dispărând într'o uniformitate învăluită. Aceste tonuri stinse, discrete, ne îndeamnă să le punem în legătură și cu o anumită gingășie sufletească a Românului, lipsit de stări violente, de pasiuni intense.

Satele cresc, mai de grabă decât orașele, cu o logică internă, integrate peisagiului, ele sunt în mare măsură determinate de mediu, de fizionomia lui, au o configurație dictată de aspectele lui. Decorarea acestui cadru de traiu se face însă, deși tot în corelație cu peisagiul, oricum în mai multă libertate. Vegetația luxuriantă a tropicelor bunăoară conține în sine două posibilități, pentru desvoltarea ornamenticei și a decorului; sau le determină pe acestea să se ia la întrecere cu ea, în bogăția de forme și de culori, sau le constrânge să rămână embrionare, să renunțe la emulație, fiind suficiente frumusețile vegetale din jur. Un peisaj dezolant însă duce aproape sigur la o decorație de imaginație bogată, multicoloră și violentă, pentru a-și înviora cât de cât aspectele, pentru a-și compensa sărăcia. La noi, când privești, în primăvară, aspectul unui sat de sub munte, ai impresia că el se identifică în culoare cu înfățișarea orizontului, acolo unde acesta nuntește alb-albastru cu crestele munților, sărutând cerul. Românului îi place atât de mult să imite simplitatea albăstruie a orizontului, încât vedem o reminiscență din această pornire chiar și în deprinderea sătencei de a-și învineți cu sineală rufele spălate. Peisagiul suficient sie-și, nici debordant de încărcat, nici sărac, îi este Românului model excelent pentru estetizarea cadrului său de traiu, în conformitate cu sugestiile naturii. Nu lipsă de imaginație aceasta, lucru dovedit de altfel în chestiuni de amănunt, ci înclinația de a fi în armonie cu natura în aspectele ei esențiale. Avem în jur cerul, avem apele, avem câmpia și muntele, — sobre, simple și uniforme în înfățișarea lor, — care ne pot sugera criterii sănătoase pentru modul de a ne înfrumuseța pervazul existenței zilnice. E o lege care se cere urmată, sfindând violența, diversitatea frivolă, exagerarea, criterii prea mult în cinste în societatea orășenească, azi se pare îndepărtate treptat și din sânul acesteia. Norma bunului simț ce domină stilul vieții populare trebue extinsă și sus, pentru a curma cu un ridicol ce nu mai poate fi lăsat să dăinue în ceasurile acestea de supremă gravitate ale istoriei noastre.

Ion Ștefan

ISTORIE

G. POPA LISSEANU: CONTINUITATEA ROMÂNILOR IN DACIA. — D-l G. Popa Lisseanu, care ne-a îmbogățit literatura istorică din ultima vreme cu atât de utila colecție a Izvoarelor istorici Românilor, ajunsă la al XV-lea volum, a editat de curând, în Analele Academiei Române, un studiu intitulat «Continuitatea Românilor în Dacia». Prin titlu, autorul ne pune, dela început, în fața problemei originei noastre, problemă atât de desbătută de un veac și jumătate încoace și devenită mai prezentă decât oricând, astăzi.

Știm că istoriografia maghiară contemporană — și prin cele mai alese condee ale sale (e deajuns să amintim numele emeritului istoric Szekfü sau pe acela al lui Domanovski) — n'a încetat să falșifice adevărurile cele mai evidente cu privire la originea poporului român și s'a încăpățânat a ne considera venetici în teritoriile revendicate de iridenta maghiară, negând izvoarele istorice sau refuzând să țină seamă de ele. Iar nu de mult, Societatea istorică maghiară a dat la iveală un impunător volum, editat în limba germană și intitulat «Siebenbürgen», unde savantul istoric Valentin Homan, amână venirea Românilor pe plaiurile ce le ocupă astăzi, până în sec. XIV.

Tuturor acestor provocări, cele trei sârguincioase cercetătoare ale trecutului nostru arheologia, istoria și filologia le-au răspuns cu studii de foarte severă ținută științifică și obiectivitate, ale căror concluzii nu mai pot pune astăzi la îndoială stăruința elementului românesc în Dacia. (Dar ceeace ne bucură este că aceste concluzii sunt întărite și de studii străine, cu și mai multă chezășie de imparțialitate, cum este de pildă acel meritous studiu al profesorului E. Gamillscheg «Über die Herkunft der Rumänen»).

D. Popa-Lisseanu, în cele 34 de capitole ale studiului ce-l prezentăm, a ținut să îmbrățișeze problema continuității poporului român în întregul ei și astfel își deschide cartea cu un capitol închinat trecutului însuș al problemei și aspectului negativ pe care i l-au dat străinii acestei chestiuni.

Urmează un capitol privitor la originea Ungurilor și cucerirea Transilvaniei și ne întrebăm de ce, când studiul se referă la întreaga epocă ce se cuprinde între părăsirea Daciei și întemeierea Principatelor, pentrucă autorul să înceapă tratarea problemei abea în capitolul al V-lea, intitulat «Originea poporului român și a limbii române». De aici și până la capitolul al IX-lea, evenimentele petrecute pe teritoriul Daciei până în perioada creștină, autorul le expune, bazat atât pe izvoare contemporane cât și pe cele mai recente lucrări de interpretare, dar mai ales pe acestea din urmă. Urmează douăzeci de capitole puse exclusiv la dispoziția izvoarelor narative privitoare la problema continuității. Izvoarele sunt înșirate în ordine cronologică, începând cu «arătările» lui Ammianus Marcellinus, contemporanul împăratului Valens și sfârșind cu «Cântecul de jale» al călugărului Rogerius, martorul ocular al năpăstuirilor făcute de Tătari în regiunile noastre, la jumătatea sec. XIII.

După felul cum sunt intitulate capitolele: «Arătările lui Ammianus Marcellinus», «Arătările lui Priscus», «Arătările lui Iordanes», etc., ne-am aștepta să fie citate, în întregime, pasagiile din cronicarii respectivi, relative la problema ce ne preocupă. Ori, aceasta autorul o face în chip arbitrar: unele izvoare le citează, pe altele se mulțumește să le relateze, ceeace nu mai este suficient astăzi, când isvorul este cunoscut și arhicunoscut din relatări și interpretări anterioare. Dacă autorul a ținut să relateze numai și să interpreteze, sprijinindu-se totuși pe texte, trebuia să le creeze acestora capitole aparte în apendice, după metoda devenită curentă în istoriografie. Informațiunea cronicărească, fără a fi inedită, are meritul de a fi completă. Poate este cel mai mare merit al acestui studiu: de a fi strâns într'un mănunchiu tot ce Evul Mediu a lăsat, ca amintire scrisă, despre regiunile dacice și transdanubiene. Informațiunea narativă vine completată cu date scoase din documentele secolului al XI-lea, XII-lea și XIII-lea, în care autoritatea regească și papală întăresc prezența Românilor în Transilvania, alături de celelalte națiuni conlocuitoare ca Biseni, Secui, Sași sau Unguri.

Studiul mai cuprinde două capitole, în care autorul, bazat pe studiile cele mai recente de linguistică, onomastică și toponimic, dă o serie de exemple de permanență romanică la Nordul Dunării. Așa, cuvinte ca *nea, sânt, păcurar* mai frecvent întrebuințate în Nordul și Vestul Transilvaniei, decât corespondentele lor slave *zăpadă, sfânt, cioban.* Sau numiri de ape și cetăți de origină geto-dacă sau latină, ca Turda, Cerna sau Abrud.

Argumentul filologic închee seria numeroaselor dovezi ce permit autorului să tragă concluzii unanim acceptate de întreaga istoriografie care are ca principii călăuzitoare bunul simț și obiectivitatea. Astfel se recunoaște că romanizarea Daciei a început înainte de cucerirea ei, că populația autohtonă a trăit în raporturi de bună înțelegere cu primii năvălitori, iar împărații romani au avut o permanentă grije de regiunile nord-dunărene până în secolul al VI-lea, când fuziunea elementelor dac și roman în poporul român era un fenomen încheiat; și că nu se poate vorbi de o admigrațiune, ci de o continuă intermigrațiune a elementului romanic de pe cele două maluri ale Dunării.

D. Popa-Lisseanu, așa cum ne prezintă lucrarea sa, alcătuită din întreg materialul argumentar privitor la problema continuității, neîngreuiată de balastul unei interpretări critice prea adâncite, a dat o foarte prețioasă operă de popularizare a acestei probleme, și, în acelaș timp, de convertire la teza românească, teza cea adevărată.

Nădejdea pe care autorul și-o exprimă în prefață că «în fața dovezilor ce va aduce, va amuți cu totul glasul acelora cari mai continuă încă să susțină că neamul nostru s'ar fi infiltrat în Ardeal» urăm să i se împlinească.

Marina Vlasiu

INSEMNĂRI

ȘTEFAN LUDWIG ROTH ȘI RAPORTURILE LUI CU ROMÂNII — Dintr'o conferință a d-lui Otto Folberth, directorul liceului săsesc din Mediaș, reproducem rândurile ce urmează. Orice minte sănătoasă va vedea cât adevăr cuprind cuvintele lui Ștefan Ludwig Roth, scriitorul condamnat la moarte prin împușcare în 1849 — la Cluj, pentru atitudinea sa plină de demnitate în fața tuturor silniciilor la care era supusă Transilvania.

«Când, în Dieta din Cluj a anului 1842, au răsunat întâiele goarne ale nerăbdătorului naționalist maghiar și când reprezentanții nobilimii și ai Secuimii, — cei mai numeroși în Dietă, — au depus proectul de lege după care, în locul celei latine, de acum înainte limba ungurească avea să fie promovată la rangul de limbă a țării, iar Românilor și Sașilor li se acorda un răgaz de zece ani pentru deprinderea ei, St. L. Roth ar fi fost cel mai bucuros să fi putut sări în sus, din banca lui de deputat, pentru a apăra fără teamă cauza poporului său. Și ar fi făcut-o de sigur. Atâta numai că St. L. Roth nu era deputat, și de aceia tot ce a putut face a fost să-și aștearnă pe hârtie pledoaria. Acestei împrejurări îi datorim eminenta scriere: «Lupta pentru limbă în Ardeal. O lumină aruncată asupra originii și asupra țintei de urmărit», în care cu toată greutatea îi sfătuia pe Unguri să renunțe la planul de a-și realiza ideia unui Stat național cu prețul siluirii altor popoare. Aceste lucruri el le-a turnat în tipare de universală valabilitate: de aceia în cadrul potopului de literatură minoritară în zilele noastre, scrierea amintită are o semnificație clasică. Și aceasta și din cauză că, în scrierea lui, Roth apără nu numai cauza Sașilor, ci, paralel, și pe aceia a Românilor, cari atunci n'aveau niciun singur representant în Dietă. Ascultați, vă rog, ce susține Roth într'un pasagiu:

«Domnii din Dieta de la Cluj vor fi dat ei naștere unei limbi de cancelarie, și acum, poate se felicită că însfârșit copilul a văzut lumina zilei, — dar a declara o limbă drept limbă a țării, iată un lucru de care nu e nici o nevoie. Căci această limbă a țării o avem de mult. Ea nu este însă nici cea germană, nici cea ungurească: ea este cea românească! Putem noi, națiunile politice, să ne dăm după deget, putem să gesticulăm cât vom pofti: lucrul este așa, și nu altfel. Căci eu și tu și el și noi și ei, toți avem, în fond, această convingere. Dacă e să vorbin de o limbă de circulație generală în această țară, apoi, — asta e credința noastră, — nu poate fi vorba decât de limba românească. In zadar struțul gonit își ascunde capul în nisip, crezând că, dacă el nu vede, la rândul lui nu e văzut. Tot așa, socot în zadar anumite lucruri să le ascunzi sub tăcere: oricât te-ai feri să le pomenești, ele există. Mai bine să le spunem pe nume și să meditâm asupra lor, decât să nu vorbim și să nu gândim.

«Vreți să-i puneți pe Români la adăpost de ispitele panslavismului și vreți, pe de-asupra, să le câștigați, prin limbă, inima pentru Statul austriac, patria noastră a tuturor? Atunci părerea mea este că trebuie să le oferiți îndestularea tuturor nevoilor. Respectați-le demnitatea omenească, cinstiți-le credința creștină, dați-le putința unui traiu independent și mijloace de educație: cu un cuvânt, satisfaceți-le interesele. Căci acestea leagă, dar acestea și despart. Guvernul să potolească foamea și setea acestui popor, că el să nu fie nevoit să se amăgească mereu cu viitorul. Românilor le trebuie hrana dreptății și răcoritoarea băutură a unui tratament uman. Prin fapte bune îi puteți lega de țară și de voi: dați-le de așa fel, încât să aibe ce pierde într'un eventual războiu, să aibă ce regreta în casul unei năvăliri străine. Dați-le tot ce dreptul și echitatea cer, ca să nu mai aibe nimic de dorit, când ridica în vârful picioarelor să vadă dacă salridica în vânful picioarelor să vadă dacă salvatorii sânt încă departe și nu-și va ascuți urechile să audă vorba străinului și odată cu ea să zărească ivindu-se steagul nădejdii. Datoria voastră, nobili Maghiari, este de a îmbuna pe supușii români, de a-i împăca. De a dobândi iubire prin iubire, de a face să nască dragostea filială prin încredere.

«Ce am de spus despre limbă? Nu mult, și, totuși, nu puțin! Puteți să-i dați Românului literatura voastră maghiară cu toptanul, în volume legate în piele și cu muchiile aurite, tipărite, din partea mea, pe pielea măgarului Balaam, ea nu va domoli dorințile, nu va mulțămi așteptările și nu va sătura nădejdiile lui. Speranța de a putea câștiga pe Români prin maghiarizare e clădită pe nisip. Mațele care chioraie de foame, nu le saturi cu un buchet de floricele. Cu oferta voastră voi vă bateți joc: ea nu e deloc ironie. Ei vă vor râde în obraz și vă vor întoarce spatele lor, dacă, după zece ani, cum este în intenția proectului, vreți să întrebuințați forța și să pătrundeți în biserici, — ceia ce, de altfel, n'ar ajuta la nimic, — atunci luați seama la ce faceți și nu aruncați cu criminală îndrăsneală jăratec în paie. Voi sămănați vânt și veți culege furtună».

Doamnelor și domnilor, acestea nu erau vorbe goale sau necântărite, așternute pe hârtie la întâmplare; acestea erau vorbe în spatele cărora, ca, de altfel, în spatele tuturor expresiilor lui Roth, stătea omul întreg. In cursul vieții lui de mai târziu el a dovedit de nenumărate ori că are cea mai desăvârșită înțelegere pentru poporul român, și aceasta într'o vreme când alții abia binevoiau să ia cunoștință de acest popor, în ale cărui probleme el se adâncise în adevăratul înțeles al cuvântului».

UN COMPOZITOR ROMÂN ARDELEAN DIN SECOLUL AL XVII-LEA — In anul în care Mitropolitul Simion Ștefan dădea la lumină traducerea Noului Testament, în prefața căruia afirma necesitatea răspândirii acestei opere la toți Românii, și asigura triumful limbei române în biserică, fiul unor nobili români din Căianul Mic, își făcea intrarea în ordinul călugărilor Franciscani: un element de valoare care sub tunsura sacrală avea să se piardă pentru neamul românesc și avea să devină o glorie streină. Dar covârșitoarea viață românească din Ardeal, din vremea aceea, își răsfrânge în opera lui una din fețele sale strălucitoare. Apărător al catolicismului, împotriva prigoanei protestante, întemeietor al primei tipografii catolice din Ardeal, Frater Pater Johannes Cajoni, cum se numește singur în inscripția de pe auto-portretul său, a lăsat o vastă operă de misionar catolic, de poet și muzician. Versurile sale scrise în latină și maghiară, — ca și acelea ale predecesorului său pe drumul înstrăinării de neamul care l-a născut, vestitul arhiepiscop de Strigoniu, Nicolae Olahus, — n'au nimic comun cu vatra strămoșească. Dar în opera lui

©BCU Cluj

de compozitor, muzica românească își face loc. D-l Marțian Negrea în cartea sa «Un compozitor român ardelean din secolul al XVII-lea, Ion Caioni», cercetează opera muzicală de căpetenie a acestuia, un *codice muzical* și distinge în el 10 melodii românești. Dansurile noastre au avut întotdeauna prioritate asupra celor maghiare chiar la curțile conților și nobililor unguri. Și până în zilele noastre, ele poartă un prestigiu de vechime, pe care nu-l au cele ungurești. Tăgăduind influența românească asupra muzicii populare maghiare, poetul Arany János, ca și de altfel istoricii muzicii maghiare, spuneau stereotip despre câte un cântec de joc pe care și-l revendicau: «Olahos, de nem oláh», (De aparență valahă, dar nu e valah), «Régies, de nem oláh». (E arhaic dar nu-i valah). Chiar prin aceste negațiuni, ei recunoșteau prestigiul de vechime pe care îl avea muzica românească. Aristocrația maghiară prefera melodiile dansurilor românești. Despre frecvența lor la curțile nobililor unguri, până la nașterea ciardașului, spun nenumărate mărturii contemporane. D-l Martian Negrea citează o poezie a palatinului Paul Ezterházi și un fragment din autobiografia sa, care dovedesc că «în lumea artistocraților se dansa mai mult după muzica polonă și românească»... Pătrunse în lumea aceasta, melodiile românești erau prezentate străinilor ca bunuri ale artei maghiare. «Astfel se explică — afirmă d. Marțian Negrea — greșala marelui compozitor Iosif Haydn, care întrebuințând în finalul din Trio No 1, în sol major, o melodie de dans specific românească (învârtita), a botezat-o: «Al'Ongarese». *Codex Caioni* cuprinde, cum susține d. G. Breazul în recenta sa carte de studii muzicale, «primele forme cunoscute de «patrium carmen». Această colecție de melodii din epoca de transiție între muzica veche, moștenire a operei lui Palestrina, și între stilul nou care avea să ducă la apariția Operei — coroborată cu mărturisirea dela 1632 a lui Paul Strassbourg, ambasadorul lui Gustav Adolf, Regele Suediei, atestă că în țara românească se cânta cântec românesc, «patrium carmen», expresie, după cum spune d. G. Breazul, necântalnită până atunci în istoria muzicii și nici deatunci încoace, pentru a reda ideea de cântec popular.

Pentru apărarea acestui patrimoniu, pe care Ungurii și-l anexează împotriva oricărei evidențe, studiul d-lui Marțian Negrea este un început care ne bucură. El restabilește un adevăr ignorat: primatul artei populare românești pe pământul Daciei.

REACȚIA FAȚĂ DE CALOMNIE E o infamie să se spună că Unirea de la 1918 am datora-o pur și simplu norocului. Ceeace secole dearândul a fost pregătit și așteptat ca o consecință a gândirii politice românești, ceeace în toate domeniile culturii era un fapt împlinit, Unirea Românilor într'un singur Stat, nu poate fi socotit decât ca un triumf al celei mai drepte cauze din câte se cunosc în istoria popoarelor. Dacă nu toată lumea are reacția organică față de o calomnie ca aceasta, ce atinge prestigiul țării noastre, cei ce cunosc adevărul sunt datori să o spulbere oriunde ar fi rostită. Acuma când, întremată din suferința în care a fost aruncată de către usurpatorii săi, țara a cucerit provinciile sale răsăritene suntem datori să luptăm cu înfocare pentru supremul ideal al acestei nații, înfierând răul oriunde l-am întâlni. Trebue să fim o singură forță morală și vom învinge.

SÂNTĂ MĂRIA MARE La mânăstirea din pădurea dela Nicula, sat românesc din apropierea Gherlei, soborul de preoți în frunte cu episcopul Iuliu Hossu, va fi servit și în acest an, la icoana făcătoare de minuni a sfintei Maria. Rugăciunile sale, mai fierbinți decât oricând, și cererile miilor de pelerini se vor fi ridicat către cer într'o singură cântare, ca și în anii trecuți, și inimile oamenilor se vor fi întâlnit în durerea comună, sub scutul Fecioarei.

Imi revine în minte satul natal, din verile de demult, văile blânde, pădurile plutind într'o abia perceptibilă rugină, drumul somnoros venind de pe câmpie. Un ușor suspin se ridica de peste toate. Ceva parcă se rupsese în ritmul molcom al verii, ceva se schimbase în natură. In ajunul Sântă-Mariei, sărbătoarea acelui nord al meu, ceea ce era latent în sufletul oamenilor, predispoziția de nostalgie inexplicabilă, căpăta formă într'o cântare atât de concrescută cu peisagiul, încât părea o expresie a lui, cântare adusă de departe de cetele de pelerini în drum spre mânăstire. Valurile vântului îi ridicau melodia peste porumburi, peste imașuri, peste păduri. Veneau de departe oameni, botee de botee, cu prapuri în frunte, și toată după amiaza aceea de August se umplea de un plâns ireal parcă, venind din amintirea străveche a unor plecări dureroase pe care le-ai trăit cândva. Râurile procesiunilor creșteau pe măsură ce ajungeau în văile din apropiere, luând noui și noui credincioși de prin satele din drum. De pe hotarul Diviciorilor, în care adesea mă prindea această zi, din vârful Fânațelor, unde e «tabla» noastră și acum, urmăream pâlcurile lor până se pierdeau în depărtare. In jocul nehotărît al luminii mă gândeam ce rădăcini adânci mă strâng de acel pământ încât numai presimțirea toamnei, în taimic auzitul ei preludiu, toamna despărțirilor din fiecare an, mă întrista peste măsură. Și totuși te învingea dorul de a te lăsa dus și tu după tânguioasa cântare. Știai că a doua zi satul are să fie pustiu, că însăși gândurile oamenilor rămași acasă vor fi plecat cu cetele cucernicilor. La capătul tuturor drumurilor un liman alb te aștepta într'o pădure. Ca într'un amfiteatru uriaș, zeci de mii de credincioși așteptau în jurul mânăstirii revărsarea zorilor. Noapte de rugă și meditare, ofrandă adusă Fecioarei. Acolo am văzut întâia oară întreg Ardealul de Nord. Un brâu de porturi năsăudene, de un roșu cărămiziu, și negru, grupuri de Oașeni cu tașca, atârnând pe dreapta, oameni înalți dela Lăpuș și femei de pe câmpie, în ii albe înflorite ca iasomiile.

Cunoșteam pe toți preoții care serviau în fața altarului ridicat afară cu fața spre pădure, cuprins în portice de fag verde. Acolo ne întâlneam cu rudele venite de departe, cu prietenii, cu colegii dela școală, cu toți acei ce s'au ridicat din satele vecine spre porțile școalelor românești, veniți la sărbătoarea Preacuratei. Un tineret falnic crescut în școli severe, în cultul nobleței țărănești ardelene, cu respectul ierarhiei morale a satului. Eram cu toții o mare familie în care orice deosebire, chiar cea confesională, dispărea. Anii ne-au îndepărtat de acest leagăn alb al copilăriei noastre. Ci la Sântă Măria Mare oriunde ne-am afla, în inima noastră răsună imnurile de atunci. In anul acesta le cântăm cu ochii în lacrămi.

ICONARII DE LA NICULA Satele din Ardealul de Nord, în răstimpul de 20 de ani, când și acest pământ se numea Românie, răstimp în care țărănimea ajunsese la o bună stare materială asigurată de stat, au cunoscut o epocă de înflorire artistică puternic românească. In pofida deosebirilor de port din Maramureș până la marginile Câmpiei, satele noastre de acolo au un caracter unitar în cele mai multe dintre manifestările lor etnografice. Pâna și casele Ungurilor în minoritate și ale Sașilor conservativi, au primit stilul vieții românești, în întregime în cel puțin în unul din aspectele sale: orânduirea interiorului. Românul organizează obiectele de interior în jurul unui element central pe care ele îl susțin, în chip arhitectonic, și care este de fapt expresia unei vieți sufletești care le transcende. Vatra din dreapta ușii, lavițele lungi dealungul păretului cu fereastra, patul înalt ca o strană, aruncând râuri de velințe până jos, blidarele cu *tiere* în chenar de ștergare albe, cănile înclinate ca într'o procesiune, toate cată spre elementul care domină interiorul: icoana. Cuvântul *culme* apare în terminologia interiorului și arată limita care va exprima întregul. Culmea rezumă în noțiunea ei aspirația vieții de toate zilele, spațiu pur al gândirii, plaiul de liniște și împăcare. Această unicitate a spiritului, cunoscută deatfel din literatura populară, e concepția de viață a unui popor care a contemplat îndelung ritmul cosmic și marile simetrii ale lumii.

Iconografia românească a secolului trecut, a făcut loc printre creatorii ei, pictorilor țărani dela Nicula. Icoanele pe sticlă făcute și purtate de ei în tot cuprinsul Ardealului, sunt adevărate minuni ale artei țărănești. Eminescu scriind despre problema icoanelor cu aceeași îngrijorare ca și despre oricare problemă a culturii românești, într'un moment în care se asista la o adevărată invazie de icoane rusești, lăuda această școală de pictori țărani.

In căutarea specificului românesc, pictorii noștri de azi au aruncat o privire asupra icoanelor țărănești. I-a ispitit doar ca o curiozitate de artă primitivă. Am vrut să aflu o carte despre acest capitol din istoria artei plastice românești. Am căutat-o printre publicațiile muzeelor etnografice. Nu-i chip să o găsești. Incă n'a fost scrisă de nimeni.

CĂTRE SCRIITORII DIN BUCOVINA ȘI BASARABIA Acum când granițele țării noastre duc din nou dela Ceremuș la Mare, când una din rănile Patriei se închide peste mormintele proaspete ale celor căzuți, când sufletul românesc de pretutindeni se luminează, să meditām asupra datoriei ce avem de împlinit față de țară! Incercate de o stăpânire străină, provinciile desrobite recent cred ca odinioară în forțele regeneratoare ale Românici. Să nu le desamăgim! E ora voastră, scriitori din Bucovina și Basarabia! Ce v'a luat un val din fluxul nestatornic al lumii, brațul Patriei v'a dat înapoi. Stând de veghe pe moșia răscumpărată cu sânge, apărându-i tradițiile și virtuțile, voi scriitori ai graiului ce ne-a fost scut din secol în secol, închinați opera voastră spre gloria Moldovei, căci pentru voi, ca să citez cuvintele din predica Invierii a Mitropolitul Varlaam, «acum trecu sara cea de plângere și întristare». Darul pe care îl aveți, vi l-a dat geniul neamului din care v'ați ridicat. Nu-i trădați aspirațiile! Visăm cu toții Statul românesc ideal în care cuvântul scriitorului să fie ascultat. Generațiile de mâine aplecate peste paginele lăsate de voi, să vă găsească la cot cu mulțimea umilă, interpreți ai durerilor ei, și călăuze ale veacului vostru. E singurul vostru așteptat de toți să-l ridicați, *monumentum aere perennius*.

Emil Giurgiuca

Ca să putem întemeia România Până la marginile pământului românesc,
Subscrieți la Imprumutul Reîntregirii.

CAZURILE DOMNILOR DR. BASCH ȘI ROTHEN Pentru ca Germanii din România să-și poată redobândi numele de familie pierdute în diferite împrejurări, Guvernul nostru a dat o ordonanță, indicând formalitățile ce trebuesc îndeplinite. O cale ușoară, cei interesați având doar obligația să prezinte în anexa petiției dovada că înaintașii lor au purtat un nume de origine germană. Presa noastră a evidențiat după cuviință valoarea ordonanței pomenite, reamintind acele împrejurări din trecut, în care masse de Germani din Transilvania, au fost silite de guvernele dela Budapesta, să-și maghiarizeze numele de familie. In schimb presa maghiară din Ungaria, s'a mărginit să anunțe discret ordonanța guvernului român.

Imprejurarea aceasta ne-a amintit pățania d-lor Dr. Basch și Rothen, doi fruntași germani din Ungaria, cari în 1936 au fost condamnați de justiția maghiară pentru criticele aspre aduse sistemului de maghiarizare forțată. Dr. Basch fusese condamnat în 1936 la 5 luni închisoare și pierderea drepturilor politice pe trei ani, pentrucă într'o conferință ținută cu doi ani înainte în comuna Bata-Apati, a înfierat sistemul practicat, prin această apostrofă sguduitoare: «cine își schimbă numele cinstit german, pe care l-au purtat moșii și strămoșii lui, n'a fost vrednic să-l poarte nici până aci».

Curtea de Casație dela Budapesta, constatând că maghiarizarea e dictată de un interes superior de stat și că oricine i se opune săvârșește un delict contra intereselor țării, a confirmat sentința instanțelor inferioare și astfel dr. Basch a trebuit să intre pe ziua de 9 Septembrie 1936 în pușcăria ordinară din Pécs, pentru a-și ispăși, alături de delicvenții de drept comun, păcatul pasiunii sale pentru limba și cultura germană.

Condamnarea d-rului Basch a provocat în toată lumea germană o imensă revoltă, mai ales că sentința definitivă a Curții de Casație din Budapesta a venit la câteva zile după vizita la Berlin a ministrului de culte Horman Balint și după semnarea convenției de colaborare culturală germano-maghiară.

Dar condamnarea D-rului Basch a însemnat numai începutul unei serii de măsuri aspre față de minoritatea germană. La câteva săptămâni a fost osândit la șase luni închisoare și pierderea drepturilor politice pe doi ani, un alt fruntaș german, Rothen, pentru că criticând maghiarizarea forțată, a declarat că situația minorităților din România ,e cu mult mai bună decât a celor din Ungaria.

Declarația aceasta și curajul de a compara Ungaria cu țara «Valahilor», a fost socotită ca un atentat împotriva *onoarei maghiare* și de aceea instanțele judecătorești au pedepsit-o cu asprime.

In urma revoltei generale produse de cazul Basch se credea că guvernul dela Budapesta se va răzgândi și osânditul va fi grațiat.

Credință deșartă, căci în ziua de 9 Septemvrie, D-rul Basch a fost încarcerat în pușcăria din Pécs. Deziluzia în lumea germană a fost enormă. Faptul se vede din atitudinea presei germane de preutindeni, care a dat cazului proporții nebănuite.

Mai revoltată a fost însă presa germană din România. Și a fost firesc să fie așa, Germanii din România cunoșteau din propria lor experiență regimul maghiar, pe care l-au îndurat secole în șir, iar pe de altă parte, comparând stările din Ungaria cu cele din România, erau în măsură să-și dea seama ce înseamnă un regim minoritar uman și liberal.

Ziarul «Siebenbürgisches Deutsches Tageblatt» la 10 Septemvrie dedica cazului Basch un mare articol de fond cu titlul «Dr. Basch în pușcărie». Autorul susținea că osândirea lui Basch înseamnă osândirea întregei națiuni germane a tuturor celor care țin la limba, la numele și demnitatea lor de membri ai acestei națiuni, adăugând că prin sentința dela Budapesta s'a dat o lovitură de pumnal pela spate minorităților din statele succesorale monarhiei Austro-Ungare. Mai departe scria că instanțele judecătorești, care l-au condamnat pe Dr. Basch, își închipue că Germanii din Ungaria nu pot avea alt rol, decât acela de a fi umplutură de tun. Aceste instanțe se înșeală — continuă ziarul german dela Sibiu — pentrucă, întregul germanism îl consideră pe Basch ca un martir al lui, iar condamnarea ca o jignire adusă poporului german de pretutindeni.

E de prisos să mai arătăm că presa maghiară din România n'a suflat un singur cuvânt nici despre Basch, nici despre Rothen, nici despre tratamentul minorităților din Ungaria. A procedat ca totdeauna: a trecut sub tăcere două cazuri care învedereau tratamentul aplicat minorităților germane de către poporul maghiar.

Am reamintit cazurile de mai sus pentru a se putea judeca în comparație cele două atitudini diametral opuse față de drepturile unei națiuni.

At. Motogna

CREAȚIE ȘI MISTIFICARE IN MUZICĂ. In timp ce în folklorul nostru muzical, țiganii sunt un element intrus care n'a reușit să-și impună mentalitatea decât într'o foarte mică măsură și numai în muzica de mahala, formă degenerată a muzicii populare, în muzica maghiară ei sunt putere dominantă.

Intr'adevăr, muzica recunoscută de ei drept națională, e făurită și cântată de țigani. Acest fapt nu constitue o prea mare laudă pentru muzica maghiară.

Mentalitatea ungurească în general este superficială. Sufletul maghiar n are bogăția de nuanțe, de dureri și doruri, în care s'a împlinit sufletul românesc. Sufletul acesta n'a cunoscut niciodată marea limpezire prin iubire. Tulbure încă și viforos, inaderent peisagiului european, acest suflet n'a putut urca nici întâia treaptă din lumea sa pasională. Iubirea propovăduită de Isus, Ungurii nu o au. Nu eu o spun aceasta, ci marii lor povestitori. Citiți pe Koloman Mikszáth, Stefan Tomörkeny, Sigismund Moritz, Ludovic Biró și alții.

Țăranul maghiar e insensibil în fața naturii. Românul o iubește și o spiritualizează. Ea va avea locul ei, ca un element al vieții și al morții, în universul său sufletesc. Un fir de iarbă, o gâză, o mioară vor apleca sufletul românesc, bucurându-l sau îndurerându-l ca pe un prieten.

In singurătatea sa vecină cu ceriul, păstorul cântă florilor, mieilor, munților. Elementele lumii îl ascultă. Căci el a învățat în orele sale de priveghere graiul lor neștiut.

Neavând o zestre muzicală străveche, Ungurii au împrumutat-o din melodiile țiganilor, după cum pentru dansuri, au luat tot dela ei, ritmul foarte pronunțat dar fără vioiciune. Cu sufletul lor mărginit ei n'au putut să imprime muzicii lor decât avântul pasiunii. *Ei au venit în goana cailor nu cântând.* Ei n'au avut de ce să iubească natura, iubire indispensabilă pentru adevărata creație artistică. Iubirea de orice natură ar fi, necesită contemplație. Poți să admiri fugitiv ceva, dar de iubit nu poți iubi în treacăt. Când ar fi avut timp să se așeze unui colț de natură, să-l înțeleagă, să trăiască prin el, acești răsăriteni ce veneau înconjurați de praf, clipind neîncetat să nu le intre aschii în ochi? Atunci când s'au așezat locului au fost dezorientați și astfel le-a fost ușor țiganilor să-și impună mentalitatea.

Dacă spun acestea nu le spun ca Român care vrea să-și laude manifestările naționale vorbind de rău pe cele ale altor popoare. Că muzica populară românească e un bun specific românesc și că cea maghiară e specific țigănească sunt lucruri de mult intrate în domeniul universal. Citez doar un articol publicat în revista franceză «La Lecture» în No. din 10 Aprilie 1892 de Charles des Perrières, intitulat «Tziganes et Laoutars», și unde autorul vorbește întâiu despre țiganul ungur pe care îl caracterizează între altele astfel: «Le Tzigane a cette tête si caracteristique et si pleine d'étangeté, apartenent tout spécialement a l'Hongrie...». Apoi, vorbind despre lăutari povestește foarte pe larg acea celebră întâlnire a lui Barbu Lăutaru cu Liszt la sfârșitul căreia citează cuvintele celui mai mare virtuos al pianului care din întâmplare era chiar Unguri: «Bois, Barbo Lăutar, mon maître, bois, car Dieu t'a fait artiste et tu est plus grand que moi!»

Pe plaiurile noastre muzica e unul dintre puținele lucruri ce n'au fost aduse de Romani. Poporul nostru a cântat mereu cântul vechilor Traci, care erau sub influența directă a muzicei grecești. Iar noi suntem singurul popor ce am păstrat până azi fără întrerupere vechile moduri grecești, mai cu seamă modul frigian.

Influențele venite din afară au fost foarte puține și fără însemnătate. Toate schimbările s'au format în interior, pe munții înconjurați de văi păzite de alți munți. Chiar secunda mărită care a devenit una dintre caracteristicele muzicei românești, este datorită, după mine, nu influenței orientale ci așezării găurilor de fluer. Va fi fost la început o greșeală, apoi ca o variație în înlănțuirea lirică a sunetelor de fluer ciobănesc.

Prin așezarea geografică și politică a Ungariei, posibilitatea ei de a-și expune muzica în fața altor țări și de a-și desvolta muzica cultă i-a fost incomparabil mai mare ca a noastră. Muzica ce venea din această parte a Europei a fost deseori împrumutată de muzica Occidentală, ca o împrospătare a inspirației, fără să se mai întrebe de unde vine și cui aparține. Muzica română, sârbă și cehă, e numită cu un cuvânt: muzică ungurească. Citez în treacăt variațiunile opus 21 No. 2 ale lui Brahms ce poartă ca titlu: «Variationen über ein ungarisches Lied». Acel lied ungurese nu e altceva decât un cunoscut cântec românesc de stea ce se cântă și azi în Banat și pe care l'a introdus Sabin Drăgoi în opera sa «Kir Ianulca».

Liviu Teodor Teclu

Pentru a consolida pe vecie zidul de apărare al Moldovei, Subscrieți cu toții la Imprumutul Reîntregirii.

ELENA POPEA Fiică a Brașovului, Elena Popea — care și-a găsit moartea la 25 Iunie într un mod tragic, deși ne familiariza, în picturile sale, mai ales cu motive rustice culese în deseie ei călătorii prin Spania Bretania, Italia, Olanda și Grecia, nu și-a uitat niciodată Ardealul natal, pe care-l reprezenta în panzele sale prin ceeace are el atât de caracteristic, prin țarani veniți la târguri sa-și vanda roadele muncii trudite. Avand în zorile carierei sale artistice de maestru pe Lucien Simon, dar atrasă totodata și de școala germana contemporana și manifestând o vădită predilecție pentru desen, Elena Popea — veșnic în căutarea noutății — părăsește la un moment dat atitudinea serioasa cu care-și privea la început subiectul tratat, pentru a se arunca în brațele cubismului, care aducea în apus o invazie în pictura a unei geometrii diformate și a unei stridențe cromatice. Snobismul criticului și șefului de atelier francez André Lhote e în bună măsură răspunzător de această scurtă rătăcire a artistei noastre, care din fericire revine curând la o concepție mai realistă și la un colorit mai armonios studiat. Moartea ei în plina maturitati, în preajma pregatirii unei noui expoziții «este o pierdere insemnată pentru arta romana și în deosebi, pentru cea a Ardealului, mai ales acum, cand avem interes — scrie d-l Gh. Oprescu în articolul ce i-l consacră în *Transilvania*, 72, 5—6 — să arătăm lumii care este sufletul adevărat al neamului nostru dintre Carpați și hotarul ungurese. Cultivată, capabilă să se exprime în mai multe limbi, cu insușiri artistice incontestabile, Elena Popea își făcuse prieteni în multe țări. Ea fusese în stare sa dovedească străinilor care o cunoșteau cât de nedreaptă este reputația ce ni se face de către dușmanii noștri de a fi un neam, nu numai necivilizat, dar refractar la cultura inaltă». Cu ea pierdem o prețioasă ambasadoare a sufletului și a culturii românești în apus.

ROMÂNII ȘI ROMA După cum pentru Anteu atingerea pamântului străbun însemna un câștig de nouă putere, tot astfel pentru poporul românesc, în decursul istoriei, atunci cand îl amenința pericolul de a fi înabușit și strămi, de a-și pierde specificul cu care-și justifică existența sub soare, redescoperirea Romei-mater a însemnat o regenerare, o recrudescență a energiilor naționale, un nou avânt. Contactul cu Roma ne-a redeșteptat mândria originii latine și ne-a dat imboldul să fim demni de strămoșii romani. «Dela Răm ne tragem» al cronicarului a fost un semnal, prefacut în torță vie, călăuzitoare, de pelerinii ardeleni ai școalei latiniste. Roma e piatra de temelie a istoriei noastre. «Două sunt puterile de rezistență în trecut și de înălțare în epoca noastră» — zicea Ion Bianu într'un întraripat articol publicat în *Omagiu lui Ramiro Ortiz;* ele sunt: «stăruința tradițiunii romane reprezentate prin limba strămoșească și reluarea legăturilor organice spirituale cu Roma-mater. Roma a creiat Italia și prin Italia întreaga romanitate... Din Roma i-a venit neamului românesc lumina reînvierii, care l-a condus până la întregirea lui națională... Roma este isvorul și capul romanității. Italia este fiica ei mai mare și sora mai mare a neamului românesc, renăscut și regenerat. Viitorul *sine fine* le leagă la bine și la greu, pentru a străluci în cultura omenirii ,după cum trecutul le-a legat și în lumina și în greutățile prin care au trecut».

VALOAREA SUPERSTIȚIEI Un fost reprezentant oficial al culturii noastre ne dă tuturor peste nas, scriind undeva ironic că după noi «omenirea cea de rând nu trebue să știe adevărurile mari». Superstițiile, pe care le vizează în primul rând, ar fi pentru poporul de jos un fel de pilule cu praf de morfină.

A vedea însă credințele superstițioase ale poporului ca niște elemente intruse și dăunătoare, înseamnă a judeca lucrurile după o optică falsă. De fapt, sufletul satului a devenit imun pericolelor superstiției și chiar și-a plămădit din ea o fibră vie a rădăcinilor sale vitale. Și nimic din ceea s'a transformat pentru mentalitatea țăranului în materie constitutivă, devenind rădăcină, nu trebue smuls de dragul unor adevăruri obiective, deoarece nimic nu desorientează mai mult așa zisa lume incultă de cât sdruncinările ce le suferă în modul acesta. Un adevăr obiectiv, substituit unei erori vitale, organic întrepătrunsă în existența sufletească a colectivității, are efecte mortale și nu bi nefăcătoare.

De vreme ce poporul se simte solid, cu consistență răzimat pe terenul superstițiilor, surpându-i-le, i-am prăbuși un edificiu de certitudini, de obișnuințe ce au prins rădăcini afunde în el, fără a avea siguranța că i le putem înlocui prin adevăruri echivalente ca putere nutritivă. Un adevăr periculos, când e vorba să fie servit colectivității, e bine să fie evitat. Lumina puternică și tâșnită dintr'odată în beznă supără ochii neacomodați cu ea.

In definitiv, superstițiile fac parte din folclor, ajutând la încercările omului de rând de și revela misterele lumii, de a stabili corespondențe intime cu ele. Prin superstiții, fantezia poporului întinde corelații între sine și mensitatea întregului cosmos, însuflețește natura, înzestrează fiecare lucru cu anumite semnificații, cu intenții tainice, pentru a se integra astfel într'un mediu mai viu, prompt reacționar față de existența lui și a trasa în acest chip cu imaginația o punte de contact, o cale de pătrundere spre lumea misterelor inaccesibile. Superstițiile fac deci parte integrantă din concepția de viață a poporului, fiind cimentate în certitudini aproape inexpugnabile. A uzurpa această comoară de superstiții, înseamnă pentru un popor acelaș lucru cu ceeace înseamnă pentru o casă așezată pe un teren obtuz, săparea temeliilor ei în partea cea mai de jos a terenului.

Putem vorbi, ca unii scriitori francezi, de adevărul împotriva tuturor, chiar a noastră? Insuși exemplul Franței ne spune că nu. Adevărul trebue pus în serviciul nostru și nu omul în slujba adevărului. Abstracțiunile etice, adevărurile obiective sau superstițiile absurde nu au valoare decât prin germenele de viață care mustește în ele. Tot ce este împotriva vieții, merită disprețul nostru, al tuturor.

Luându-i superstițiile, pentru a i le înlocui cu elemente obiective de civilizație — împotriva cărora nu avem intenția să pledăm — i-am reteza poporului una din fibrele prin care își alimentează viața-i patriarhală, din care nu trebue smuls. Regulele igienice, care în primul rând trebuesc insuflate țăranului, pot face foarte ușor casă bună cu superstițiile, întrucât planurile lor de manifestare sunt esențial cu totul altele.

Prin urmare, oricât de generoși am vrea să ne arătăm în intervenții verbale față de poporul de rând, ar fi nimerit ca înainte de a e pripi să părem binevoitori, să judecăm dacă nu cumva devenim dăunători.

OPERA DE REFACERE A BASARABIEI In clipele acestea de intens entuziasm pe care le trăește poporul românesc, bucurat nu numai de reîntregirea firească a hotarului dela răsărit, ci și de nădejdiile pe care le deschide acest început, e sigur că elanul tuuror va păși fără zăbavă să-și dea obolul în vederea refacerii românești a pământului dintre Nistru și Prut, pe care bolșevismul înfrânt l-a devastat cu înverșunarea născută din conștiința că nu se va mai putea întoarce într'un ținut care nu-i aparține. Franța anului 1870 a dat în desnădejdea înfrângerii puterea morală necesară pentru a-și manifesta un solidarism național uluitor și un exemplar avânt reconstructiv, — România anului 1941 va găsi de sigur cu atât mai mult, cu cât i-o sporesc efuziunile victoriei, capacitatea de iubire necesară contribuției la valorificarea Basarabiei din nou desrobite. Pe urmele ostașilor vor călca pași plugarilor, pe unde a trecut zăngănitul armelor victorioase, se va auzi zumzetul rodnic al coasei, pe unde a trecut întregitoare lupta, va veni împlinitoare munca — și astfel peste paragina bolșevică va crește rodul vrednicieі românești. Refacerea Moldovei de peste Prut e încă un examen de solidaritate națională pe care îl dă poporul nostru. Și e în același timp manifestarea bucuriei cu care își recucerește deocamdată o parte din ceeace a pierdut.

TRADIȚII TIMOCENE Patronul satului românesc Băliiu de pe malul bulgăresc al Timocului e Sf. Gheorghe. In această zi, după o întreagă serie de pitorești obiceiuri care se desfășoară în toiul nopții încă, preotul conduce lumea dela biserică, la sfârșitul liturghiei, afară din sat; aici se ocolește tot câmpul «mergându-se la diferiți copaci seculari, *zăpircuri*, anume lăsați în câmp, unde preotul face câte o scurtă rugăciune, tămâie de jur împrejur, apoi crestează în crucea săpată în copac ani dearândul de înaintași, după care proprietarul locului, venit acolo de dimineață, mparte asistenților felii de pâine, ouă roșii, brânză proaspătă, usturoi verde și alte gustări». (*Timocul*, VIII, 1). Din denumirea cu același nume a unor zăpiscuri depe cele două maluri ale Timocului, se poate trage concluzia că sunt frecvente cazurile când una și aceeași familie a fost despărțită de o graniță absurdă, ambele Timocuri constituind de fapt indivizibilă unitate etnică și geografică.

Ion Ștefan

Pe urmele banului tău, calcă uneltele de luptă. Subscrie pentru desrobirea fraților tăi.

DACIA

COMITETUL DE DIRECȚIE
OCTAVIAN C. TĂSLĂUANU
DAN BOTTA
EMIL GIURGIUCA

REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA
STR. DIONISIE 65, BUCUREȘTI, II.
Tel. 2.36.38.

ABONAMENTUL PE ȘASE LUNI
PENTRU PARTICUARI: 150 LEI
PENTRU INSTITUȚII: 500 LEI
PENTRU SPRIJINITORI: 1000 LEI

12 LEI EXEMPLARUL

©BCU Cluj